

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta financí a účetnictví

Katedra didaktiky ekonomických předmětů
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování v ekonomickém
vzdělávání

Význam učebních pomůcek pro vyučování ekonomických předmětů

Autor bakalářské práce: Anna Skořepová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Katarína Krpálková Krelová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Význam učebních pomůcek pro vyučování ekonomických předmětů“ jsem vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označila a uvedla v příloženém seznamu.

V..... dne.....

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Kataríně Krpálkové Krelové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a připomínky, které jsem využila při psaní mé práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je tematicky zaměřena na význam a využití učebních pomůcek ve vyučování na středních školách. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou. Součástí teoretické části je rozdělení učebních pomůcek podle několika odborných publikací, popis vybraných moderních učebních pomůcek a jejich uplatnění ve výuce. V závěru teoretické části je pozornost věnována učebním pomůckám využívaným především v ekonomickém vzdělávání. Empirická část je věnována dotazníkovému šetření a jeho vyhodnocení. Hlavním cílem výzkumu je zjistit využití učebních pomůcek ve výuce. Další otázky jsou zaměřeny na zajímavost hodiny při využití učebních pomůcek, jak často učitelé využívají učební pomůcky, jestli si je vytvářejí sami a které učební pomůcky nemají učitelé k dispozici. V závěru je zjišťováno, zda učitelé využívají e-learning.

Klíčová slova: učební pomůcky, didaktická technika, interaktivní učebnice, digitální pera, PowerPoint, fólie pro zpětný projektor, e-learning

ABSTRACT

The bachelor thesis is thematically focused on the importance of teaching aids and the use of teaching aids in secondary education. The thesis is divided into theoretical and empirical part. The theoretical part is the classification of teaching aids, description of selected modern teaching aids and their use in education. At the end of the theoretical part is description of teaching aids that are used mainly in economic education. The empirical part of thesis focuses on the survey and its evaluation. The main target of this research is to investigate the use of teaching aids in education. Other questions focus on the interest of lessons when teachers use teaching aids, how often teachers use teaching aids, if teachers create teaching aids on their own and which teaching aids teachers do not have. In conclusion, it is determined whether teachers use e-learning.

Keywords: teaching aids, teaching techniques, interactive textbook, digital pens, PowerPoint, foil to overhead projector, e-learning

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	8
1 Učební pomůcky	8
1.1 Rozdělení učebních pomůcek	9
1.1.1 Klasifikace učebních pomůcek podle J. Maňáka	10
1.1.2 Kvalifikace učebních pomůcek podle V. Rambouska (1989)	10
1.1.3 Členění učebních pomůcek podle J. Geschwinder (1987)	12
1.1.4 Popis učebních pomůcek	13
1.2 Rozdělení didaktické techniky	18
2 Vybrané učební pomůcky	20
2.1 Fólie pro zpětný projektor	20
2.2 Prezentace v PowerPointu	22
2.3 Interaktivní učebnice, interaktivní webové stránky, digitální pera	23
2.3.1 Interaktivní učebnice	23
2.3.2 Interaktivní webové stránky	25
2.3.3 Digitální pera	27
2.4 E-learning	28
2.4.1 Základní pojmy	28
2.4.2 Formy e-learningu	28
2.4.3 Výhody e-learningu	30
2.4.4 Nevýhody e-learningu	30
3 Učební pomůcky využívané v ekonomických předmětech	33
3.1 Případové studie	33
3.1.1 Pravidla při práci s případovými studiemi	33
3.2 Pracovní listy	34
3.3 Další učební pomůcky využívané v ekonomických předmětech	35
Empirická část	38
4 Výzkum	38
4.1 Cíle výzkumu	38
4.2 Metoda výzkumu	38
4.3 Charakteristika respondentů	38
4.4 Kvantitativní a kvalitativní analýza získaných dat	42
4.4.1 Hlavní cíl: Využití učebních pomůcek na středních školách	42
4.4.2 Dílčí cíle výzkumu	44
4.5 Shrnutí výzkumu a doporučení pro pedagogickou praxi	52
5 Závěr	54

Seznam použité literatury:	56
Seznam použitých obrázků:	57
Seznam schémat:	57
Seznam grafů:	58
Příloha 1:	59

Úvod

Tématem bakalářské práce je „Význam učebních pomůcek pro vyučování ekonomických předmětů“. Téma jsem si vybrala z důvodu, že učební pomůcky jsou velice důležitou součástí vyučování a neměly by chybět na žádné vyučovací hodině. Při vhodném výběru učebních pomůcek může být výuka pro žáky zajímavější, názornější, kvalitnější a lépe pochopitelná.

Cílem bakalářské práce bude popsat a rozdělit učební pomůcky využívané na středních školách, zjistit vybavenost středních škol učebními pomůckami a frekvenci využití učebních pomůcek pedagogem. Dále se budu zabývat tím, zda si učitelé vyrábějí učební pomůcky sami, jaké učební pomůcky nejvíce využívají a jestli je na jejich školách dostupný e-learning.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Tyto části jsou dále rozděleny do kapitol a podkapitol. V teoretické části vymezím, co jsou učební pomůcky, uvedu jejich různá rozdělení, ale i rozdělení didaktické techniky, jelikož neodmyslitelně patří k učebním pomůckám. Dále si vymezíme charakteristiku několika učebních pomůcek, které se mi zdají zajímavé, moderní a využitelné v praxi. Zaměřím se také na e-learning, uvedu mimo jiné jeho výhody a nevýhody. V poslední kapitole teoretické části se zaměřím na učební pomůcky využívané především v ekonomických předmětech. Pro lepší názornost učební pomůcky doplním o obrázky.

V praktické části mé bakalářské práce se budu především zabývat dotazníkovým šetřením a jeho vyhodnocením. Svůj výzkum zaměřím na všechny typy středních škol a otázkami se budu snažit zjistit dostupnost učebních pomůcek, frekvenci jejich využití, jaké učební pomůcky nejčastěji učitelé používají, jaké by chtěli používat, ale nemají je ve škole dostupné. Odpovědi se pokusím analyzovat a graficky znázornit.

Teoretická část

1 Učební pomůcky

Učební pomůcky jsou nedílnou součástí výuky. Žádný pedagog si neumí představit vyučování bez učebních pomůcek. Učební pomůcky zkvalitňují vzdělávací proces a zároveň napomáhají předat vyučovací látku studentům v názorné formě. Neměly by však zastupovat roli učitele, jako základního článku celého vzdělávacího procesu. „Učební pomůcka je tradiční označení pro objekty, předměty zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo usnadňující výuku, např. přírodniny, obrazy, schémata, symboly, modely.“¹ Učební pomůcky patří do materiálních didaktických prostředků. Didaktické prostředky jsou součástí výchovně vzdělávacího procesu. Pro ilustraci si uvedeme schéma výchovně vzdělávacího procesu podle Josefa Maňáka.

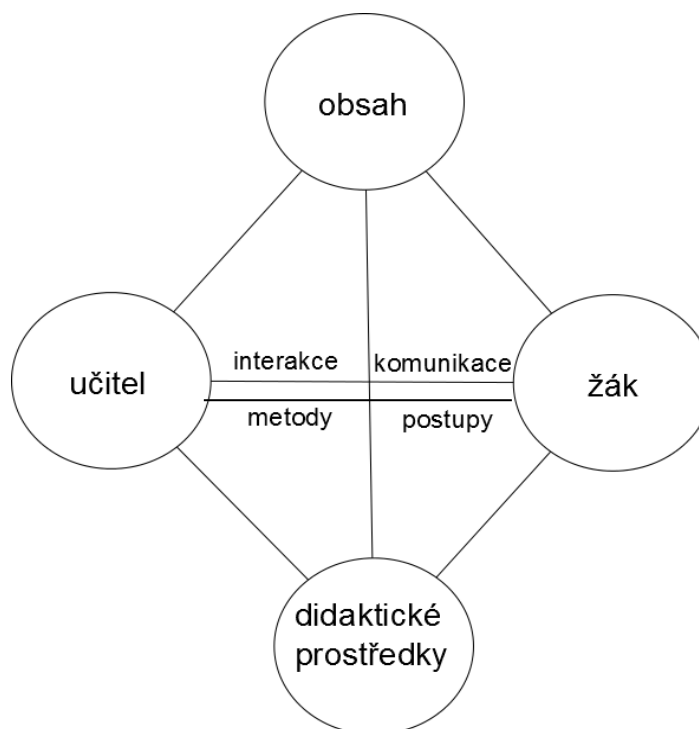

Schéma 1: Výchovně vzdělávací systém (Maňák, 1999)

¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 257. ISBN 80-717-8772-8

Didaktické prostředky se dělí na materiální a nemateriální. Do materiálních didaktických prostředků patří kromě učebních pomůcek ještě didaktická technika a školní zařízení. Do nemateriálních patří didaktické zásady, organizační formy výuky, vyučovací metody a další.

Schéma 2: Didaktické prostředky, dostupné z: http://www.spolved.web2001.cz/pro_vyuc/didaktik.htm

Materiální didaktické prostředky plní ve vyučovacím procesu zásadu názornosti. Jan Amos Komenský definoval zásadu názornosti jako „zlaté pravidlo učitelů“ ve své Velké didaktice napsal: „*Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno smyslům, kolika jen možno. Totiž věci viditelné zraku, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu; a může-li něco býti vnímáno najednou více smysly, budiž to předváděno více smyslům.*“²

G. Petty uvádí, že při výuce je nejčastěji používán verbální komunikační kanál, který studenti vnímají sluchem. Za efektivnější ale považuje informace vstřebávané zrakem. Uvádí, že 87 % si zapamatujeme z toho, co vidíme, pouze 9 % z toho, co slyšíme a 4 % jinými smysly. Zároveň mnoho dalších autorů uvádí, že nejvíce, asi z devadesáti procent, si člověk zapamatuje to, co sám dělá. Z tohoto plyne, že učební pomůcky by neměly chybět v žádné vyučovací hodině a učitel by s nimi měl adekvátně pracovat.

1.1 Rozdělení učebních pomůcek

Budeme-li pátrat po rozdělení učebních pomůcek v odborné literatuře, najdeme různé pohledy na jejich rozdělení. Uvedu některé z nich, které považuji za důležité.

² KOMENSKÝ, Jan Amos. Didaktika veliká. 1. vyd. Praha: Grégr a syn, 1905

1.1.1 Klasifikace učebních pomůcek podle J. Maňáka

Z hlediska vztahu pomůcek ke zprostředkované skutečnosti rozlišuje Maňák tyto kategorie pomůcek:

- reálné předměty a jevy,
- věrné zobrazení skutečnosti,
- pozměněné zobrazení skutečnosti,
- znakové zobrazení skutečnosti.

Z hlediska vývoje pomůcek rozlišuje následovně:

- předstrojové pomůcky,
- pomůcky spojené s vynaložením knihtisku,
- pomůcky zefektivňující lidské smysly,
- pomůcky umožňující komunikaci člověka se strojem.

J. Maňák ve své knize (Nárys didaktiky, 1993) uvádí i základní přehled učebních pomůcek:

- skutečné předměty (přírodniny, preparáty, výrobky),
- modely (statické nebo dynamické),
- přístroje (demonstrační, přístroje na měření a počítání, přístroje na pozorování),
- zobrazení:
 - obrazy, symbolická zobrazení,
 - statická projekce (diaprojekce, epiprojekce, zpětná projekce),
 - dynamická projekce (film, televize, video),
- zvukové pomůcky (hudební nástroje, gramofonové desky, magnetofonové pásky),
- dotykové pomůcky (reliéfové obrazy, slepecké písmo),
- literární pomůcky (učebnice, příručky, atlasy, texty),
- programy pro vyučování automaty a pro počítače.

1.1.2 Kvalifikace učebních pomůcek podle V. Rambouska (1989)

- Originální předměty a reálné skutečnosti:
 - přírodniny
 - v původním stavu (minerály, rostliny),

- upravené (kapalinové preparáty, vycpaniny, mikropreparáty, výbrusy),
- výrobky a výtvary
 - v původním stavu (vzorky výrobků, stroje, přístroje, umělecká díla),
 - upravené (sady a soubory vzorků, stroje a přístroje k rozebírání),
- jevy a děje (povahy fyzikální, chemické, biologické),
- zvuky (reálné zvuky, hlasové a hudební projevy).
- Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností:
 - modely (statické, funkční, stavebnicové, plošné),
 - zobrazení
 - prezentovaná přímo (školní obraz, fotografie, mapy, diagramy),
 - prezentovaná pomocí didaktické techniky (promítaná staticky, promítaná dynamicky, realizovaná pomocí televize, výpočetní techniky),
 - zvukové záznamy (magnetické, mechanické, optické).
- Textové pomůcky:
 - učebnice (klasické, pracovní, programované),
 - pracovní materiály (pracovní sešity, programované texty, sbírky úloh, tabulky, klíče, atlasy),
 - doplňková a pomocná literatura.
- Pořady a programy prezentované didaktickou technikou:
 - pořady (diafonové pořady, pořady školského rozhlasu, školské televize),
 - programy (program pro vyučovací stroje, výukové soustavy, počítače).
- Speciální pomůcky (žakovské experimentální soupravy, zaměstnávací pomůcky).

1.1.3 Členění učebních pomůcek podle J. Geschwinder (1987)

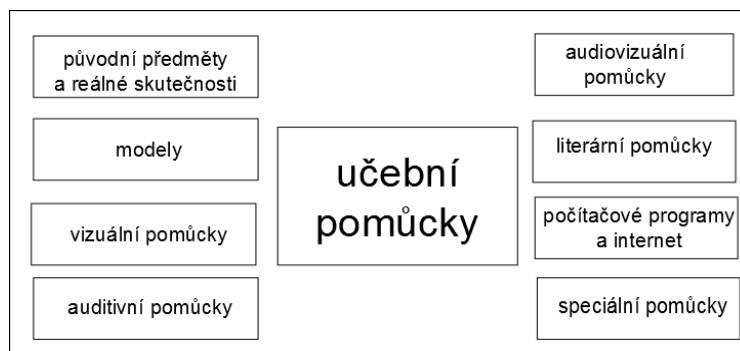

Schéma 3: Rozdělení učebních pomůcek podle J. Geschwinder (1987)

Učební pomůcky nemusí působit pouze na náš zrak či sluch, můžeme je vnímat všemi smysly. „Učební pomůcky působí nejčastěji na receptory zraku (vizuálně) a sluchu (auditivně). Působit však mohou též na receptory hmatu (taktilně), pohybu (kinesteticky), čichu (olfaktoricky) a chuti (gustativně). Časté jsou i kombinace jednotlivých druhů působení, z nichž dominantní postavení připadá kombinaci působení vizuálního a auditivního v případě pomůcky audiovizuální.“³

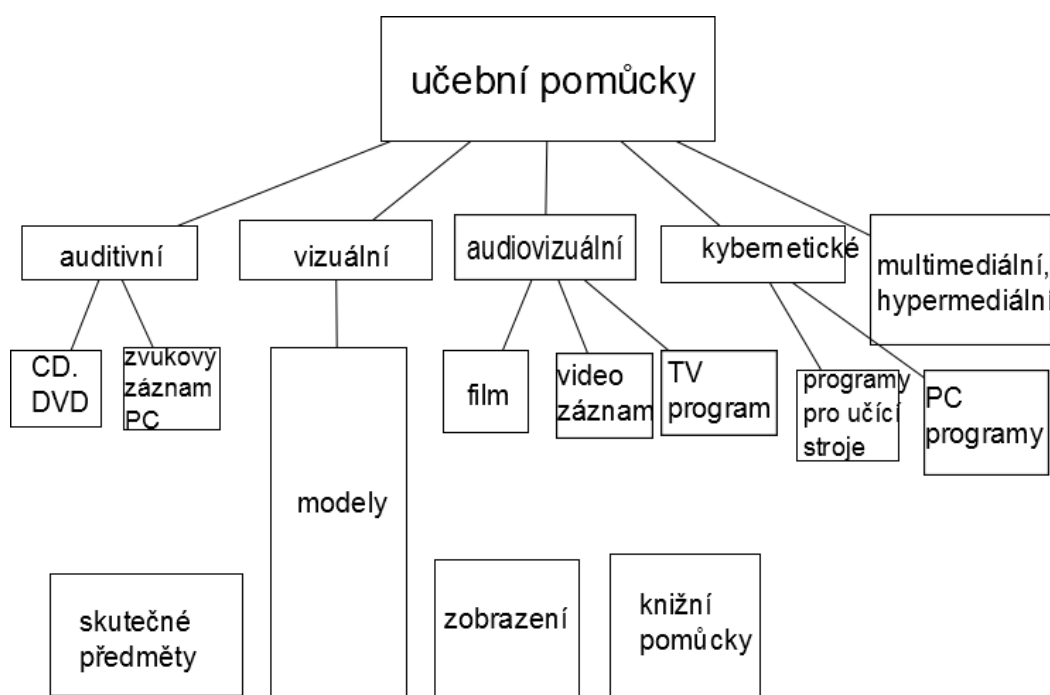

Schéma 4: Rozdělení učebních pomůcek (Drienský)⁴

³ RAMBOUSEK, Vladimír. Technické výukové prostředky. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 21

⁴ KRPÁLEK, Pavel a KRPÁLKOVÁ-KRELOVÁ. Didaktika ekonomických předmětů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1909-8

1.1.4 Popis učebních pomůcek

- **Auditivní učební pomůcky** působí na sluchový receptor, jsou využívány hlavně v jazykových předmětech, kdy student například čte v knize text a zároveň ho i slyší, což mu pomáhá zapamatovat si výslovnost jednotlivých slov. Zvukové učební pomůcky jsou velkým pomocníkem pro zrakově postižené jedince, pro které se vytvářejí audioknihy a mluvené nahrávky. Slouží jim jako kompenzace jejich zrakové vady. V ekonomických předmětech jsou využívány jen zřídka.

Obrázek 1: Sluchátka, dostupné z: <http://www.prokapelu.cz/kurzweil-yh-3000-sluchatka/>

- **Vizuální učební pomůcky** působí na zrakový receptor, nahrazují zápis na tabuli, čímž šetří pedagogům čas. Tyto učební pomůcky se v ekonomickém vzdělávání vyskytují nejčastěji. Jedná se zejména o konkrétní formuláře, kterými jsou například jednotný registrační formulář či daňové přiznání. Patří sem i fólie pro zpětný projektor, které se stále využívají, jelikož zpětný projektor je dostupný na každé škole. Dále je možné do vizuálních pomůcek řadit grafy, tabulky a schémata. Do vizuálních učebních pomůcek patří také skutečné předměty. Jedná se o předměty v původním stavu či nějak upravené. V ekonomickém vzdělávání mohou učitelé využít bankovky při názorné ukázce bezpečnostních prvků na bankovce nebo názorně ukázat akcie či šeky. Dále se využívají modely představující zjednodušení skutečnosti. Používají se v případech, kdy je skutečný předmět nedostupný. Modely se hojně používají i v předmětech jako je biologie, kde je obtížné používat skutečný předmět. Jedná se například o model lidského těla. Dále můžeme mezi vizuální pomůcky zařadit různé školní obrazy, mapy, schémata apod.

**JEDNOTNÝ REGISTRAČNÍ
FORMULÁŘ**

FYZICKÁ OSOBA

podací razítko

ČÁST A - PODNIKATEL

01 Podnikatel

a) titul	b) jméno	c) příjmení	d) titul
e) pohlaví ¹⁾ žena / muž ²⁾		f) rodné příjmení	
g) všechna dřívější příjmení			
h) rodinný stav	i) místo narození	j) okres	
k) stát	l) státní občanství	m) datum narození	n) rodné číslo
o) identifikační číslo		p) obchodní firma (jen u osob zapsaných do obchodního rejstříku)	

02 Bydliště

a) název ulice	b) číslo popisné	c) číslo orientační	d) PSČ
e) název obce	f) část obce		
g) okres	h) stát		

03 Místo podnikání

a) název ulice	b) číslo popisné	c) číslo orientační	d) PSČ
e) název obce	f) část obce		
g) okres	h) stát		

04 Pobyt na území ČR (pro zahraniční osoby) ³⁾

a) název ulice	b) číslo popisné	c) číslo orientační	d) PSČ
e) název obce	f) část obce		
g) okres	h) povolený pobyt do		

05 Předmět podnikání (u živnosti volně vyznačte čísla oborů činnosti na seznamu)
- ve smyslu § 45 resp. § 50 živnostenského zákona ohlašují resp. žádám o koncesi pro předmět podnikání

a) Pořadové číslo 1.	
b) datum vzniku živnostenského oprávnění	c) datum zahájení provozování živnosti
d) datum ukončení provozování živnosti ⁴⁾	

06 Provozovna

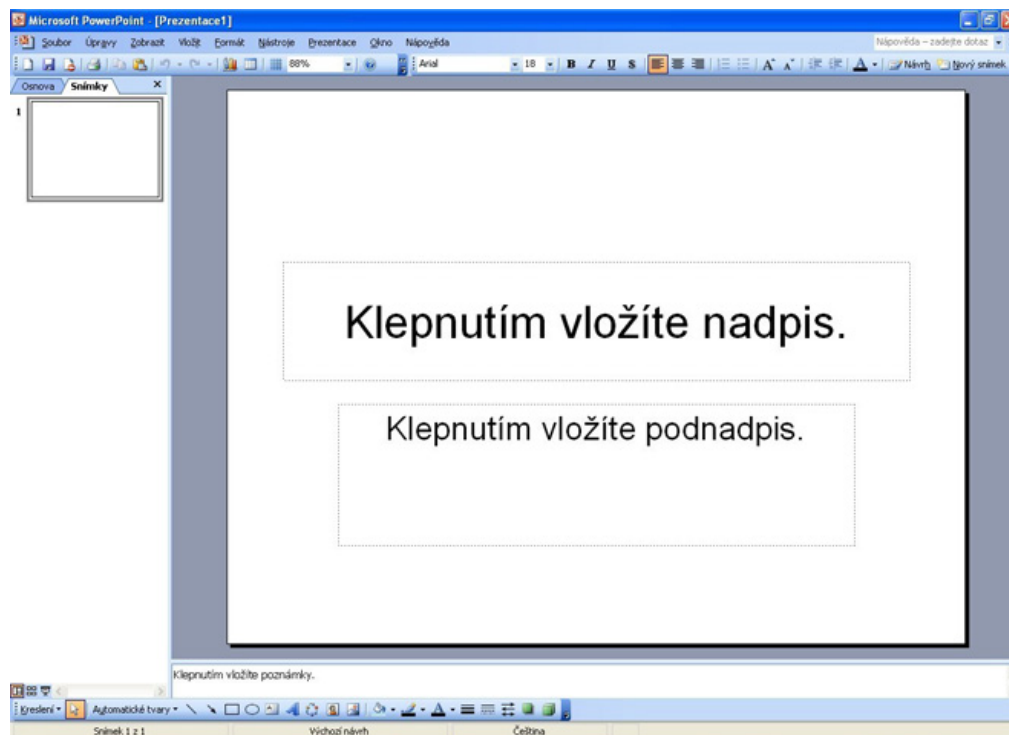
a) název ulice	b) číslo popisné	c) číslo orientační	d) PSČ
e) název obce	f) část obce		
g) okres			

Obrázek 2: JRF, dostupné z: <http://www.edownload.cz/sw/registracni-formular-pro-fo/>

Obrázek 3: Ochranné prvky bankovky, dostupné z: http://finance.idnes.cz/ochranné-prvky-bankovky-08k-/viteze.aspx?c=A070223_150824_fi_blind_vra

- **Kybernetické učební pomůcky** jsou pomůcky, které vyžadují pro svou prezentaci počítač. Pro výuku účetnictví jsou využívány odborné, výukové a examinační programy, které umožňují lepší skloubení teorie s praxí. Velkým pomocníkem pro pedagogy jsou prezentace v PowerPointu. Podmínkou však je mít dostatečně vybavenou učebnu počítačem a projekční technikou.

Obrázek 4: Prezentace v PowerPointu, dostupné z: <http://rozvojpedagoga.eu/moduly/m2/4-1-1-0-0-prezentace-ms-powerpoint.html>

- **Audiovizuální učební pomůcky** jsou takové pomůcky, které působí jak na náš zrak, tak i na sluch. Jedná se o výukový film či pořad. Studentům ekonomických předmětů jsou schopní učitelé ukázat, jak vypadá chod výrobního podniku, aniž by museli organizovat exkurzi do podniku. Mohou žákům pustit, jak vypadá například výběrový pohovor. Krátké filmy jsou dostupné na internetových portálech typu youtube.com a dalších.

Obrázek 5: Televize, dostupné z: <http://www.ekobydleni.eu/tag/lcd-televize>

- **Textové pomůcky** jsou zastoupeny zejména učebnicí a cvičebnicí. V ekonomickém vzdělávání se využívají hlavně zákony, vyhlášky a odborné ekonomické časopisy

Obrázek 6: Časopis Ekonom, dostupné z: <http://www.mediar.cz/casopis-ekonom-ma-novou-podobu-od-autoru-designu-respektu-ci-zivlu/>

- **Multimediální učební pomůcky** „jsou digitální prostředky integrující různé formáty dokumentů, resp. dat (např. text, tabulky, animace, obrazy, zvuk, video apod.), zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo usnadňující výuku.“⁵ Mezi multimediální učební pomůcky lze zařadit výukový software, didaktické počítačové hry nebo e-learning. Tyto učební pomůcky vyžadují interaktivitu mezi softwarem a učícím se.
- **Hypermediální učební pomůcky** „jsou digitální prostředky, které obsahují aktivní odkazy nejen na texty, ale i tabulky, animace, obrazy, zvuk, video apod., zprostředkující nebo napodobující realitu, napomáhající větší názornosti nebo usnadňující výuku.“⁶ Mezi tyto pomůcky řadíme interaktivní učebnice, které spojují prostý text s odkazy na webové stránky, které zprostředkují různé animace či videa.

V. Rambousek dále rozděluje učební pomůcky podle míry pedagogizace na pomůcky **nepedagogizované** a **pedagogizované**. Pomůcky nepedagogizované jsou převážně originální předměty a jejich reálná zobrazení, která neobsahují téměř žádné interpretační informace. Učitel je musí správně zařadit do výuky, zvýrazňovat důležité informace, demonstrovat a ukazovat. Pedagogizované pomůcky, například učebnice a modely, obsahují větší množství interpretačních informací. Je zde menší nutnost zvýrazňování a komentování učební látky učitelem.

Jako další hledisko členění učebních pomůcek můžeme použít členění na pomůcky vyžadující ke své prezentaci didaktickou techniku či nikoli. „*Didaktická technika je souborné označení technických zařízení užívaných pro výukové účely.*“⁷ Učební pomůcky **nevyžadující k prezentaci didaktickou techniku** jsou většinou školní

⁵ DOSTÁL, Jiří. Multimediální, hypertextové a hypermediální učební pomůcky: Trend soudobého vzdělávání. Časopis pro technickou a informační výchovu [online]. 2009, č. 3 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/multimedialni_hypertextove_a_hypermedialni_ucebni_pomucky.pdf

⁶ DOSTÁL, Jiří. Multimediální, hypertextové a hypermediální učební pomůcky: Trend soudobého vzdělávání. Časopis pro technickou a informační výchovu [online]. 2009, č. 3 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/multimedialni_hypertextove_a_hypermedialni_ucebni_pomucky.pdf

⁷ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 43 ISBN 80-717-8772-8

obrazy, mapy, přírodniny, modely, originální předměty, formuláře, klasické učebnice apod.. Mezi **pomůcky vyžadující didaktickou techniku** řadíme například fólie pro zpětný projektor, počítačové programy, záznam na tabuli, záznam na CD, DVD, interaktivní učebnice a jiné. Jelikož učební pomůcky úzce souvisí s didaktickou technikou, uvádím alespoň základní přehled didaktické techniky.

1.2 Rozdělení didaktické techniky

V. Rambousek (1989) rozděluje didaktickou techniku následovně:

- zařízení pro nepromítaný záznam:
 - všechny druhy tabulí (magnetická, kombinovaná, bílá),
- promítací (projekční) technika:
 - Statická projekce (diaprojektory, epiprojektory, zpětné projektory),
 - Dynamická projekce (filmové projektory, převíječky, prohlížečky),
- zvuková technika:
 - gramofony, magnetofony, mikrofony, zesilovače, reproduktory, CD přehrávače,
- televizní technika:
 - videopřehrávače, televizní kamery, monitory,
- výukové počítače,
- zařízení pomocná a doplňková (promítací plochy, dálková ovládání).

Toto rozdělení didaktické techniky je starší. V dnešní době existuje modernější didaktická technika, mezi kterou řadíme zejména interaktivní tabuli, vizualizéry, hlasovací zařízení, audioknihy.

Učebních pomůcek je ohromné množství a rozhodnutí je jen na samotném pedagogovi jakou pomůcku zvolí. J. Skalová v Obecné didaktice uvádí, že učitel volí vhodné pomůcky vzhledem k:

- cíli, který jeho vyučování sleduje,
- věku a psychickému vývoji žáků, jejich dosavadním zkušenostem a vědomostem,
- podmínkám realizace (vybavení třídy a školy) i zkušenostem a dovednostem učitele.

Učební pomůcky plní ve výchovně-vzdělávacím procesu důležité funkce. K nejvýznamnějším podle J. Maňáka (1993) patří:

1. funkce gnozeologická (realizace jednoty konkrétního a abstraktního),
2. funkce intelektuální (rozvoj vnímání, pozornosti a myšlení),
3. funkce komunikativnosti a sociability (usnadnění komunikace, navozování vztahů, pochopení sdělovaných obsahů),
4. funkce výchovná (působení na celkový rozvoj osobnosti žáka).

V dnešní době se učební pomůcky a didaktická technika stále modernizují (interaktivní tabule, i-učebnice, tablety ve školách, e-learning, různé počítačové programy apod.). Správný pedagog by neměl zaostávat před moderními pomůckami, ale měl by jít s dobou a celoživotně se vzdělávat i v oblasti nových učebních pomůcek a didaktické techniky. Učební pomůcky se dají využít v každé fázi výuky. Problém modernizace výuky jsou zajisté podmínky realizace. Pokud škola nemá dostatek finančních prostředků, tak bohužel interaktivní tabuli do každé třídy pořídit nedokáže.

2 Vybrané učební pomůcky

2.1 Fólie pro zpětný projektor

„Zpětná projekce je specifický druh statické projekce velkoformátových, nejčastěji průhledných předloh zpětným projektorem. Její princip spočívá v průchodu světelných paprsků předlohou a následné změně jejich dráhy rovným zrcadlem periskopického objektivu.“⁸

Pro prezentaci učiva z fólie, je zapotřebí didaktická technika, v tomto případě zpětný projektor. Fólie pro zpětný projektor jsou využívány již mnoho let. Jedná se o předchůdkyně prezentací v PowerPointu. Bohužel počítače a správná projekční technika se stále ještě nevyskytují v každé třídě a tak pedagogům nezbývá nic jiného, než aby pro projekci využívali právě zpětný projektor a tiskli si schémata, grafy či obrázky na fólie nebo si schémata a zápisy na fólie sami vytvářeli.

Stále je však zpětný projektor velkým pomocníkem například při účtování složitějších transakcí, kdy si může pedagog vyhotovit zaúčtování předem a nemusí být nervózní, že mu zápis na tabuli nevyjde. Při kreslení složitějších schémat je zpětný projektor a fólie velkou pomůckou. Učitel nemusí látku v každé hodině kreslit na tabuli, ale jednoduše schéma promítne a žáci si ho nakreslí do sešitů. Učiteli se použitím fólie práce zjednoduší.

G. Petty (1996) sepsal výhody pro pedagogy, které mají fólie pro zpětný projektor:

- můžete fólie uchovávat pro další použití,
- díky technikám, jako překrývání, bývá snadné vysvětlit složité pojmy,
- ušetříte při vyučování velmi mnoho času, který budete moci věnovat náležitějším záležitostem,
- zatímco píšete do projektoru, můžete stále očima sledovat třídu, což při psaní na tabuli možné není,
- je snadné vyrobit profesionálně vypadající fólie,
- lze dělat kopie fólie i kopírovat přímo na fólii. Na fólii je takto možné přenést grafy, fotografie nebo stránky z knih,

⁸ RAMBOUSEK, Vladimír. Technické výukové prostředky. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 100

- můžete přímo ukazovat rentgenové snímky.

Jako další výhodou může být i snadná manipulovatelnost a dostupnost, jelikož každá škola má ve svém vybavení zpětný projektor. Pokud není dostupné promítací plátno, lze využít i bílou tabuli nebo zeď.

Mezi nevýhody zpětného projektoru a fólií patří špatná aktualizace fólií. Existují i stíratelné fixy, ale fólie napsané těmito fixami jsou špatně uchovatelné, proto je doporučeno psát fixami nestíratelnými, aby fólie mohla být uchována pro další použití. Další nevýhodou může být zastaralost zpětného projektoru, který neupoutá pozornost studentů tak, jako by upoutala interaktivní tabule. Obraz může být zkreslený, pokud autor při vyhotovení fólie na zkreslení nebere ohledy. Někteří pedagogové nemusejí vědět, jak projektor zapnout a jak s ním správně pracovat.

Existuje spousta technik při používání fólií. Mezi dvě základní patří **překrývání** jednotlivých částí, to umožní ukazovat pouze část obrazu. Další technikou je **postupné odhalování**, kdy papírem zakryjeme část fólie a postupně odhalujeme další části, docílíme tím, že studenti sledují pouze aktuální část, o které právě hovoříme.

Mezi hlavní zásadu tvorby fólie patří přiměřeně velké písmo, aby ho studenti mohli přečíst i v zadních lavicích. Důležitou zásadou je také **nepodtrhávat** text, jelikož to vede to k jeho nečitelnosti. Pro zvýraznění důležitého je nejlepší text odlišovat barevně. Na fólii by se mělo psát tmavým fixem, černým nebo modrým. Existují dva typy fixu, stíratelný a nestíratelný. Pokud chceme fólii uchovat, používáme nestíratelný a na vpisování během hodiny můžeme použít fix stíratelný. Kdybychom chtěli fólii kopírovat nebo tisknout, musíme použít fólii určenou pro tyto účely. Pokud se při tisku nebo kopírování zahřeje fólie určená pro tento účel, může roztavit a rozbít nám tiskárnu či kopírovací stroj.

Obrázek 7: Zpětný projektor, dostupné z:
http://unitab.cz/produkty/prezentacni_technika/zpetne_projektory/produkty.html

2.2 Prezentace v PowerPointu

Prezentaci v PowerPointu využívá stále více škol. Studenti by se měli na středních školách naučit s prezentačním softwarem PowerPoint, je to výborný pomocník při mluveném projevu, který studenti jistě budou v budoucnu potřebovat. Pokud je ve třídě k dispozici počítač a v něm potřebný prezentační software s projektorem není nic lehčího než připravit prezentaci a s její pomocí vyučovat. V ekonomickém vzdělávání je možné použít prezentaci například při výkladu hospodářských dějin, při promítání grafů, tabulek či schémat.

Prezentace v PowerPointu se skládá ze snímků, u kterých si autor volí rozložení jednotlivých snímků, přechody mezi nimi, jejich časování a mnohem více. Do

prezentace je možné vkládat fotografie, obrázky, videa, grafy, tabulky, hypertextové odkazy, rovnice - zkrátka vše, co je potřebné.

„Elektronická prezentace využívá možnosti vizuálního působení, a je díky tomu velmi účinná. Člověk totiž 80 až 90 % informací přijímá právě zrakem.“⁹ Když už učitel má k dispozici techniku a chce učivo předat žáků prostřednictvím prezentace, může si vybrat, zda si studenti budou zapisovat své poznámky do sešitu, nebo jim nějakým způsobem svou prezentaci zpřístupní. „Na rozdávání tištěných podkladů při prezentaci se názory různí – pokud je rozdáte na začátku, mají účastníci snahu v nich listovat a seznamovat se s obsahem předem. Pokud je rozdáte na konci, vyhnete se tomu, ale nebudou si moci do podkladů dělat poznámky. Často se věc řeší i tak, že jsou posluchači informováni o tom, že prezentaci obdrží dodatečně elektronickou poštou.“¹⁰

I při tvorbě prezentace platí obecné zásady. V prezentaci by se měl vyskytovat pouze jeden druh písma. Velikost klasického textu by měla být alespoň 22b. Nadpisy by měly mít velikost okolo 32b. Velikost písma by se měla přizpůsobit velikosti třídy. Prezentace by měla mít jasný kontrast mezi pozadím a písmem. Při samotné prezentaci učiva by učitel měl stát čelem k žákům, měl by mluvit takzvaně „z patra“, neměl by prezentaci číst, jelikož tak ztrácí pozornost žáků. Prezentace má při přednesu pouze pomoci, ne učitele zcela zastoupit. Základem správné prezentace je nemluvit monotónně, ale jasně, zřetelně a nahlas, aby učitele i v posledních řadách posluchači slyšeli. Dále by měl být s žáky udržován oční kontakt. Na konci prezentace je vždy dobré shrnout základní body a dát prostor k diskuzi.

2.3 Interaktivní učebnice, interaktivní webové stránky, digitální pera

2.3.1 Interaktivní učebnice

Učebnice patří mezi základní učební pomůcky, se kterými se setkávají všichni žáci a pedagogové už od dob vynálezu knihtisku v 15. století. „Učebnice je druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou. Školní učebnice funguje jako prvek kurikula, tj. prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání,

⁹ LAURENČÍK, Marek. Jak na dokonalou prezentaci v PowerPointu. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4377-6, s. 67

¹⁰ LAURENČÍK, Marek. Jak na dokonalou prezentaci v PowerPointu. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4377-6, s. 71

jako didaktický prostředek, tj. je informačním zdrojem pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků.“¹¹ Posláním učebnice je zpřístupnit odborné poznatky studentům a orientovat studenty i pedagogy k jednotnému chápání učiva. Učebnice má sloužit jako pomůcka pedagogům při výkladu učiva a žákům jako pomůcka při opakování a osvojování učiva. Měla by být hlavně doplňkem oběma subjektům výchovně-vzdělávacího procesu, určitě by neměla zastupovat roli učitele.

V poslední době se stále více učitelé snaží zapojit žáky do výuky. Snaží se, aby učení žáky bavilo a tím si i více zapamatovali. K tomu slouží interaktivní výuka. *„Interaktivní výuka je perspektivní forma vyučování, kde hlavním cílem je nabídnout žákům zábavnější a méně stereotypní formu výuky, a tím zvýšit jejich motivaci k učení a zapojit je do procesu učení, tak aby žáci nebyli pouze pasivními posluchači, ale aby spoluvytvářeli výuku.*“¹² Interaktivní výuka bývá spojována zejména s interaktivní tabulí, která se stále ve větší míře dostává i k nám do škol.

Interaktivní učebnice (dále i-učebnice), která zastupuje již zmíněné hypermediální učební pomůcky, jednou pravděpodobně úplně nahradí běžnou papírovou učebnici. Z ekologického hlediska je i-učebnice šetrnější k životnímu prostředí a z didaktického hlediska je i-učebnice zajímavějším didaktickým prostředkem, který zpestří výuku nejen studentům, ale i pedagogům. I-učebnice vede žáky k samostatné práci a také ke zvědavosti.

S i-učebnicí jako první přišlo na trh nakladatelství Fraus v roce 2007. Podle stránek nakladatelství Fraus je i-učebnice shodná s klasickou učebnicí, je rozdělena podle ročníků, ale na rozdíl od klasické učebnice si může učitel přizpůsobit obsah podle svých potřeb. I-učebnice obsahují řadu multimédií, jako jsou 2D a 3D animace, nahrávky, videa, fotografie a ilustrace, znázornění mezipředmětových vztahů, hypertextové odkazy na webové stránky a texty, které doplňují tištěnou učebnici. Dokonce učitel může navěšovat do i-učebnice vlastní výukové materiály a barevně zvýrazňovat texty v učebnici.

¹¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 258 ISBN 80-717-8772-8

¹² OCELKOVÁ, Petra. Interaktivní učebnice ve výuce vzdělávací oblasti člověk a příroda. 2012, 15 s. Dostupné z: projekty.osu.cz/zemepisnove/wp-content/.../1.5.Interaktivni_ucebnice.pdf

Další výhodou je propojení s internetem a velice snadná aktualizace učebnice. Učebnice má dvě části, takzvanou statickou část (výkladovou), která je shodná s tištěnou verzí učebnice a dynamickou část, tu představují již zmíněné multimediální prvky. „*Výkladovou část i-učebnic doplňuje množství multimediálních prvků: videosekvencí, 2D a 3D animací a zvukových nahrávek.*“¹³ Každý žák může mít svou vlastní licenci a pod přihlašovacím jménem a heslem se může přihlásit i doma ze svého vlastního počítače a k i-učebnici má přístup prakticky odkudkoliv.

Ve výuce účetnictví se interaktivní učebnice využívají jako doplněk k tištěným učebnicím. Mohou se zde objevovat případové studie doplněné o výpočty. Může zde být zachyceno správné účtování. Učebnici lze doplnit nahrávkami, fotografiemi, tabulkami a videem. Viz Obrázek 8.

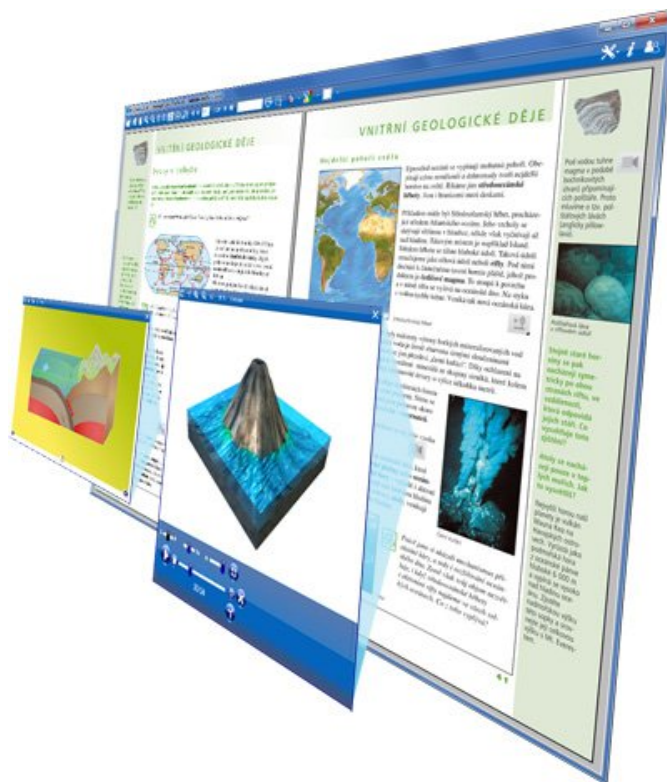
2.3.2 Interaktivní webové stránky

Kromě interaktivních učebnic, má možnost učitel v dnešní době pracovat i s interaktivními webovými stránkami. Podle časopisu Týdeník školství interaktivní webové stránky pomáhají zpestřit výuku a věnovat se žákům individuálně. Za zmínku stojí modul, který se nazývá iTřída. Jaroslav Fišer v článku pro časopis Týdeník školství píše: „*Tato myšlenka vypadala velice smysluplně, navíc tak trochu připomíná práci na facebooku, s kterým studenti pracují velice rádi a jsou v tom zbláhli. Oproti facebooku je tu však jeden velký základní rozdíl – iTřída je zabezpečený modul, do třídy nemůže vstoupit nikdo kromě žáků přizvaných učitelem.*“¹⁴

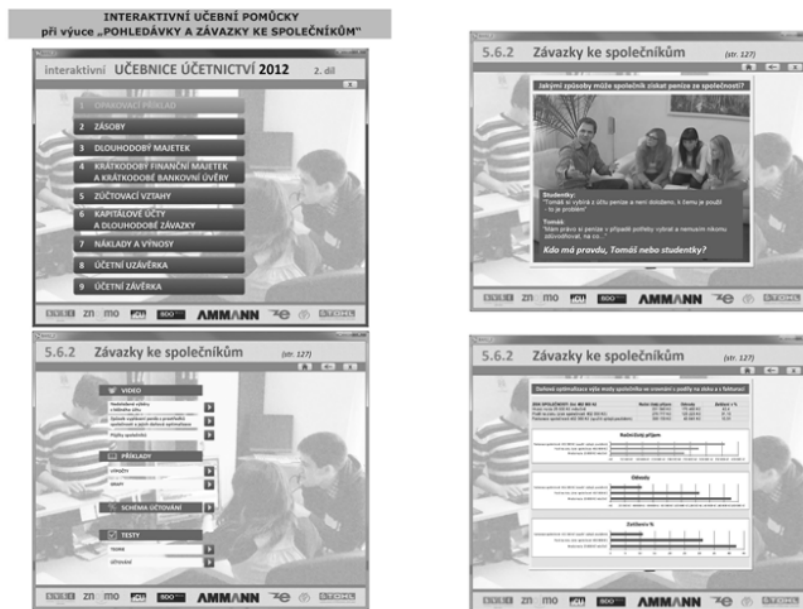
iTřída je tedy webová stránka, sociální síť, která funguje na portálu dumy.cz, kde studenti mohou najít materiály k výuce a diskutovat spolu o úlohách. Učitelé mohou prostřednictvím těchto stránek zadávat testové úlohy a studenti po dokončení testu ihned odesílají test učiteli. Učitel může na stránku vyvěsit domácí úkoly a vložit i správné řešení. Do programu je přidána i funkce převodu výsledků do tabulky v Excelu, což je pro pedagoga přehlednější. Jde o zpestření výuky a studenti každé zpestření rádi uvítají. Další výhodou iTříd je přístup rodičů. Rodiče tak vědí co se právě ve škole děje. Nemocní žáci se mohou připojit k iTřídě a pracovat se třídou z domova.

¹³ BREJCHA, Pavel. Interaktivní učebnice. Grand biblio. 2008, roč. 2, č. 9

¹⁴ FIŠER, Jaroslav. Interaktivní webové stránky pomáhají zpestřit výuku a věnovat se žákům individuálně. Týdeník školství. 2012, roč. 20, č. 35

Obrázek 8: I-učebnice s multimédií, dostupné z: <http://ucitel.flexilearn.cz/interaktivni-ucebnice/>

Obrázek 9: Interaktivní učební pomůcky, dostupné z: http://www.svsce.cz/veda_a_vyzkum-moderni_vyukove_metody_v_ucetnictvi

2.3.3 Digitální pera

Digitální pera jsou jednou z dalších moderních učebních pomůcek, která se dá využít pro zpestření výuky a zároveň není tak finančně nákladná jako interaktivní tabule.

Obrázek 10: Digitální pera AVerPen, dostupné z: <http://authorizedavermedia.blogspot.cz/>

„AVerPen je inovativní elektronické pero spojující v sobě funkce bezdrátového tabletu, hlasovacího systému, interaktivní tabule a prezentéru – vše v jednom pro práci žáků přímo z lavice. Class pack obsahuje 1 učitelské a 8 žákovských per.“¹⁵ Pera se hodí například pro pùlené vyučování, kdy potřebujeme s žáky procvičit probíranou látku.

Pero funguje s klasickou prezentací na počítači, takže ve třídě stačí, aby byl k dispozici počítač a projektor. Žáci píší buď na lavici, nebo na podložce a to co namalují, se zobrazí přímo v prezentaci. Takto mohou kreslit geometrické tvary, zaúčtovat operace, psát vzorečky a podobně. Pero funguje i jako hlasovací zařízení, což je dobré využít při procvičování učiva, ale i při zkoušení a při testech. Test s uzavřenými odpověďmi (typu a, b, c) je rychle vyhodnocen a učitel tak neztrácí čas s rozdáváním testů, s výběrem a s opravováním a také žáci nemají moc prostoru pro opisování. Celá souprava je malých rozměrů, lehká a tudíž lehce přenositelná ze třídy do třídy. Souprava devíti per vyjde na necelých 22 000 korun.

¹⁵ AVerPen Class Pack Avermedia. Consulta [online]. [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: www.consulta.cz/averpen-class-pack-avermedia

2.4 E-learning

E-learning, v překladu elektronické vzdělávání, se dnes nevyužívá pouze pro distanční studium, ale postupně se začíná využívat i na středních školách s prezenčním studiem, pro doplnění znalostí z výuky a pro procvičení látky.

E-learning „označuje různé druhy učení podporovaného počítačem, zpravidla s využitím moderních technologických prostředků, především CD-ROM.“¹⁶ „E-learning lze charakterizovat jako moderní způsob multimediálního vzdělávání na bázi služeb internetu a za podpory technických prostředků informačních a komunikačních technologií.“¹⁷

„E-learning si pro zjednodušení představme jako soustavu moderních nástrojů, postupů a procesů, s jejichž pomocí můžeme efektivně (ale přiměřeně) působit na co největší množství smyslů a umožnit realizovat kvalitní a funkční proces řízeného sebeučení (učení bez učitele).“¹⁸ Žák si toho zapamatuje mnohem více než pouze z psaného slova. Na zrak působí mnoho schémat, grafů a obrázků. Na sluch nahrávky a čtené slovo. E-learning je dobrý doplněk výuky.

2.4.1 Základní pojmy

E-student - student, který studuje prostřednictvím e-learningu.

E-tutor – „tutor dříve označoval nejnadanějšího a nejschopnějšího žáka ve třídě, který ovládá učební látku a předává ji zbytku třídy.“¹⁹ V souvislosti s e-learningem jde o osobu, která dohlíží na studenty při e-learningu a hodnotí je.

Blended learning – propojení prezenční formy výuky s e-learningovým kurzem.

2.4.2 Formy e-learningu

Jako základní formu e-learningu je **online** a **offline** verze. Pro online verzi je zapotřebí Internet nebo lokální síť Intranet, aby program fungoval.

¹⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 57 ISBN 80-717-8772-8

¹⁷ KRPÁLEK, Pavel a KRPÁLKOVÁ-KRELOVÁ. Didaktika ekonomických předmětů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1909-8

¹⁸ KOPECKÝ, Kamil. E-learning (nejen) pro pedagogy. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2006, s. 7, ISBN 80-85783-50-9

¹⁹ KOPECKÝ, Kamil. E-learning (nejen) pro pedagogy. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2006, s. 53, ISBN 80-85783-50-9

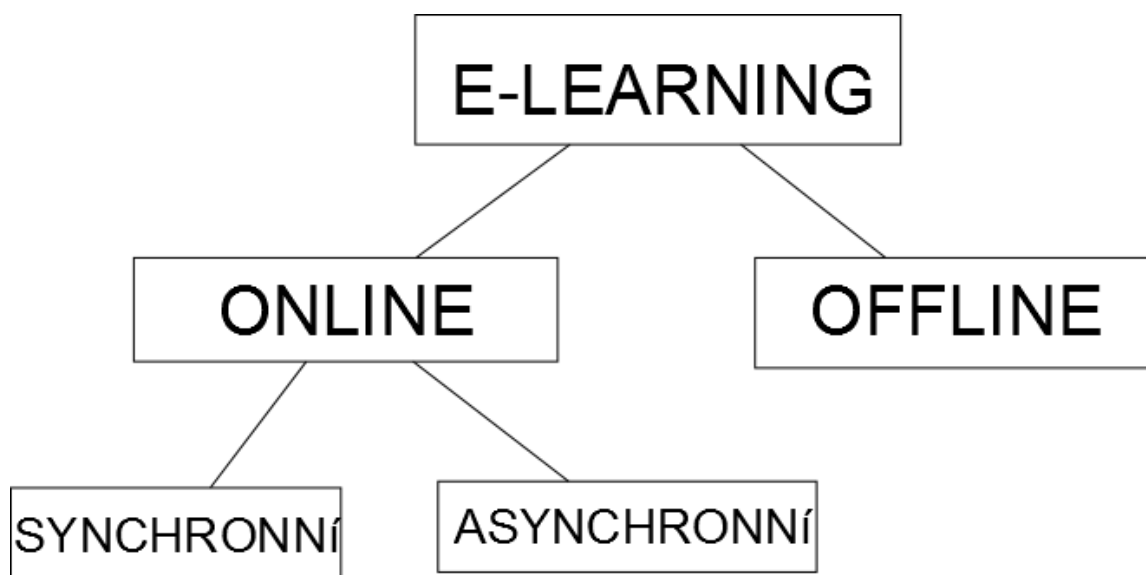

Schéma 5: Základní formy e-learningu²⁰

Online verze se nám rozkládá ještě na dvě podoby a to **synchrónní** podobu a **asynchrónní** podobu. Synchrónní podoba je taková, která vyžaduje neustálé připojení k internetu. Dále také vyžaduje, aby ve stejný čas byli u programu přítomni žáci i učitelé. Účastníci si ve stejném čase chatují, videokonferují nebo telefonují. Asynchrónní podoba je taková, kdy nejsou účastníci přítomni ve stejném čase u počítače, ale zanechávají si zprávy, nebo případě vyplněné úkoly.

Offline e-learning je jednodušší na používání, nevyžaduje totiž připojení k internetu, tudíž je vše potřebné nahrané buď na pevném disku nebo je to obsahem CD-ROMu nebo DVD. Takovou podobu má například výukový program zaměřený na výuku a procvičení práce v Microsoft Office.

Blended learning je propojení prezenční formy výuky s e-learningem. Využívá se zejména při kombinované formě výuky. Lze ho ovšem najít i na středních ekonomických školách, kdy prostřednictvím e-learningu se studenti učí zacházet například s konkrétními účetními programy.

²⁰ KOPECKÝ, Kamil. E-learning (nejen) pro pedagogy. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2006, s. 9, ISBN 80-85783-50-9

2.4.3 Výhody e-learningu

Podle K. Kopeckého (2006) jsou výhody následující:

- neomezený přístup k informacím (místo a čas), to znamená, že lze studovat odkudkoli a kdykoli,
- efektivnost výuky – K. Kopecký píše, že podle výzkumu je efektivnost e-learningem podporované distanční výuky je minimálně srovnatelná s výukou v prezenční formě,
- aktuálnost informací a možnost jejich inovace s okamžitým dopadem,
- multimedialita,
- interaktivita,
- individuální tempo samostudia,
- komunikační možnosti s tutorem a se spolužáky.

2.4.4 Nevýhody e-learningu

- Závislost na technologickém zabezpečení,
- náročná tvorba obsahu,
- nevhodnost pro určité studenty (někteří studenti, potřebují papírovou formu textu, jinak se učivo nenaučí),
- nevhodnost pro určité oblasti vzdělávání (například nácvik dovedností).

Výuku na středních školách nelze úplně nahradit e-learningem, ale e-learning může posloužit jako dobrá učební pomůcka učitelům při vysvětlování látky a studentům zejména pro samostudium.

Časopis Moderní vyučování se v roce 2011 věnoval tématu e-learning a autorka rozebrala největší mýty a fakta o e-learningu. Zmiňuje zde, že e-learning provázejí pochybnosti a nedůvěra ze strany pedagogů a to právě podle autorky vychází z mýtů, které e-learning provázejí.

Mezi první mýtus autorka zařadila tvrzení, že e-learning je vhodný pouze pro distanční vzdělávání. To samozřejmě není pravda, jelikož existuje i blended learning, který spojuje prezenční vzdělávání s využitím e-learningových kurzů. Je třeba, aby byl e-learning napsán interaktivní formou, ne pouze vyvěšení materiálů na web. Při využívání

e-learningu zapojuje žák nejen sluch, ale i zrak, to znamená, že si mnohem více zapamatuje.

Mnoho lidí si myslí, že e-learning redukuje čas potřebný ke studiu. Ano, e-learning v mnoha případech urychluje proces učení, avšak vše závisí také na samotném žákovi a na učivu, které je probíráno. Hospodářské dějiny se student pomocí e-learningu a autotesů naučí snadno, ale na učivo, u kterého se musí naučit i praktické dovednosti, potřebuje více času. Například u složitějšího účtování účetních operací nestačí žákovi pouze e-learningový kurz, ale stejný čas musí věnovat i prezenčnímu vzdělávání. E-learning určitě pomáhá studentům v pochopení látky, ale nikdy nemůže nahradit dobrého pedagoga.

Na středních i vysokých školách řada pedagogů začíná využívat portál Moodle. „Moodle je softwarový balíček pro tvorbu výukových systémů a elektronických kurzů na internetu. Je vyvíjen jako nástroj podporující sociálně konstruktivistický přístup ke vzdělávání.“²¹

Moodle je dostupný všem zdarma. Pedagog zde může vytvořit e-learningový kurz, u kterého může vybrat, zda bude student odpovídat na otevřenou či uzavřenou otázku, může zvolit výběr z více možností nebo nechat pouze jednu možnost.

Systém Moodle je vytvořen z více modulů, které učitel může, ale nemusí využít. Prvním z nich jsou **úkoly**, kdy učitel zadá prostřednictvím systému domácí úkol a studenti ho vypracovávají. Dalším modulem je **chat**, kdy studenti mohou s učitelem i mezi sebou komunikovat o úkolech. V modulu **anketa** učitel zadá otázku a studenti na ní mohou odpovídat a systém jejich odpověď hned vyhodnocuje. Studenti a učitelé mohou mezi sebou diskutovat na různých **diskuzních fórech**. Nejdůležitější součástí Moodlu je **test**, u kterého pedagog volí jaké otázky a jakou formou studentům položí, může zvolit postup náhodné generace otázek z databáze. Vyhodnocení pak systém provede automaticky. Do systému mohou učitelé ukládat mnoho výukových materiálů a studenti si je pak stahují do svých počítačů.

²¹ Moodle. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Moodle>

Obrázek 11: Logo Moodle, dostupné z: <http://www.sokolska33.cz/novinky/moodle-webovy-pomocnik-pri-vyuce/>

Moderní učební pomůcky se stále více dostávají do škol a technologie se stávají čím dál tím více pro člověka dostupnější. „Postupně se vydělují z výlučného prostředí počítačových sítí a pronikají do dalších oblastí, ke kterým mají mladí lidé blízko. Začíná se stále více hovořit například i o tzv. m-learningu (vzdělávání s využitím mobilních telefonních sítí) nebo o t-learningu (vzdělávání s využitím digitálního televizního vysílání).“²²

²² KRPÁLEK, Pavel a KRPÁLKOVÁ-KRELOVÁ. Didaktika ekonomických předmětů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1909-8

3 Učební pomůcky využívané v ekonomických předmětech

Učitelé mohou ve své výuce využívat mnoho učebních pomůcek. Většina pedagogů využívá jistě učebnici a pracovní sešity, existují však i dostupné pracovní listy pro procvičení probírané látky nebo také případové studie.

3.1 Případové studie

Průchův pedagogický slovník uvádí, že případová studie je „výzkumná metoda v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ (např. žák, malá skupina žáků, jednotlivá třída, škola apod.), detailně popsán a vysvětlován, takže se dochází k takovému typu objasnění, jehož při zkoumání týchž objektů v hromadném souboru nelze dosáhnout. Výhodou metody je možnost hlubokého poznání podstaty případu, nevýhodou omezenost zobecnitelnosti výsledků.“²³

Případové studie může učitel využít například při výuce účetnictví nebo ekonomiky. Metoda práce s případovými studiemi patří do problémového vyučování, při němž pedagog vede studenty k samostatné práci nebo práci ve skupině, kdy žák pouze neposlouchá mluvené slovo, ale snaží se problém vyřešit sám. Je to skloubení teorie s praxí, což je pro žáky na obchodních akademiích i jiných školách velice důležité pro výkon budoucího povolání. Bohužel, na případové studie potřebuje učitel více času než pouze 45 minut, tudíž je lepší případové studie řešit na seminářích, které trvají alespoň 90 minut.

3.1.1 Pravidla při práci s případovými studiemi²⁴

- vést účastníky při diskuzi k jednoznačným vyjádřením,
- v úvodu seznámit účastníky se základními pojmy, principy, strukturou a postupy PS,
- reagovat na vystoupení účastníků zápisy jejich vyjádření na flip, případně parafrázováním, aby bylo dosaženo shody ve vyjádření i vnímání účastníků,
- pracovat s otevřenými otázkami umožňujícími širší reakce účastníků,

²³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 111 s. ISBN 80-717-8772-8

²⁴ Metodika případových studií. In: [online]. [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://kvalitalektoru.ohkcv.cz/files/metodicke-listy/Metodika%20př%C3%ADpadových%20studi%C3%AD.pdf>

- pracovat se zpětnou vazbou, rozvíjet diskuzi založenou na individuálních zkušenostech účastníků,
- lektor musí stále být v kontaktu s řešením PS a účastníky, dávat zpětnou vazbu formou hodnocení a respektovat i nesouhlasné názory, současně musí vést diskuzi s respektováním časového prostoru všech účastníků,
- průběžně provádět písemný záznam (flip, tabule) probíhající diskuze a návrhů řešení,
- lektor vystupuje jako moderátor vedené diskuze, nehodnotí v jejím průběhu názory a vystoupení účastníků (používá principy brainstormingu),
- po etapách provádí rekapitulaci, aby účastníci byli stále součástí procesu řešení PS. Závěrečné shrnutí je nejvhodnější když ho provedou účastníci sami tím, že ho napíší na tabuli.

Případové studie řeší případy, které se mohou stát ve skutečnosti nebo se již staly, tudíž připravuje studenty na řešení obdobných problémů. Případové studie simulují skutečnosti a studenti se snaží řešit tyto skutečnosti jak by je řešili opravdu. Pedagog tak může žáky usměrnit, aby šli tou správnou cestou. Při práci ve skupinách se žáci učí spolupracovat, rozdělují si své role a to je přínosné pro jejich budoucí profesní kariéru, kde zajisté týmovou práci využijí.

Případová studie vyžaduje zralost studentů, pedagog by měl docílit toho, aby se studenti vžili do své role a jednali tak, jak by jednali ve skutečnosti. Jak už jsem zmínila, případové studie jsou velice náročné na čas, a to jak na přípravu, tak i na samotnou realizaci, tudíž je nelze využít vždy.

3.2 Pracovní listy

Pracovní listy si mohou učitelé vytvářet sami, nebo si je zakoupit a studentům okopírovat. Jde o dobrou pomůcku a hlavně doplněk k tištěným učebnicím. Pracovní listy mohou mít podobu různých ekonomických her, křížovek nebo doplňovaček, které studenti dostanou na hodinu a vypracovávají je. Tím si učivo více zafixují a připravují se tak například na test.

V prvním koncentrickém okruhu v předmětu ekonomika, v tematickém celku Cíle a základy hospodaření, po probrání základního učiva o potřebách může ekonomická hra

vypadat například takto:

HRA 1.

JAKÉ JSOU NAŠE POTŘEBY A JAK JE USPOKOJUJEME?

Cíl výuky: Vést žáky k zamyšlení nad rozmanitostí a neomezeností potřeb lidí, nad tím, co mají lidé společného při uspokojování potřeb, nad hodnotovým systémem jednotlivce i společnosti.

Požadovaný čas: 20 minut – 1 vyučovací hodina (záleží na komunikativnosti a kreativitě žáků i učitele). **Pomůcky:** list papíru, psací potřeby.

Postup:

Řekněte žákům: V roce 1997 postihla Moravu povodeň. Představte si, že jste v situaci, kdy vás v noci sousedé probudí, křičí, že se blíží velká voda a že máte 5 minut na to, abyste opustili svůj dům, jinak vám hrozí utopení.

1. Co uděláte, co si vezmete s sebou? Odpovězte okamžitě, bez rozmýšlení.
(Nejčastější odpovědi: doklady, peníze, psa, vzbudím rodiče a sourozence. Proč?)
2. Co si sbalíte, když budete mít na opuštění domova 2 hodiny? Napište na papír seznam, máte na to 3 minuty. (Vy- zvěte několik žáků, aby přečetli svůj seznam, a můžete diskutovat, co mají seznamy společného a čím se liší.)
3. Jak se zachováte, když budete vědět, že máte na evakuaci nejméně 12 hodin času? Pokračujte v seznamu, máte na to dalších 5 minut. (Opět vyzvěte několik žáků, aby přečetli své seznamy.)
4. Jaké závěry bychom mohli vyvodit z vašich odpovědí?
5. Platí, že čím více máte času, tím více potřeb chcete uspokojit?
6. Které potřeby jsou zbytné a které nezbytné? Je to individuální?
7. Mají lidé něco společného při uspokojování potřeb? (Maslowova pyramida)
8. Odpovídá vaše zjištění tomu, co víte o potřebách z minulých ročníků?

Obrázek 12: Ekonomická hra, dostupné z: http://eshop.beck.cz/files/Ekonomicke_hry.pdf

3.3 Další učební pomůcky využívané v ekonomických předmětech

Mezi další učební pomůcky, které pedagog může využívat, bychom mohli zařadit prezentace vytvořené v prezentačním softwaru, fólie pro zpětný projektor, učebnice,

hospodářské mapy, reálné předměty jako jsou šeky, akcie, bankovky, reklamní letáky, které se dají využít při výuce marketingu, odborné ekonomické časopisy, výukové filmy o fungování výrobního podniku. Další učební pomůckou jsou také vzory faktur a různých smluv, které studenti v hodinách mohou vyplňovat nebo opravovat správnost jejich vyplnění.

VÝDAJOVÝ POKLADNÍ DOKLAD*
PŘÍJMOVÝ POKLADNÍ DOKLAD č. ze dne

Firma: DIČ:	Cena bez DPH	
	+ % DPH	
	Celkem Kč	

Slovy

Vyplaceno komu*

Přijato od

..... DIČ:

Účel platby

* NEHODÍ SE ŠKRTNĚTE

Vydal:

Přijal:

16 7013 - Vydává FORMTISK, Dominikánské nám. 5, Brno

Obrázek 13: Výdajový pokladní doklad, dostupné z: <http://www.julda.cz/2009/04/prijmovy-vydajovy-pokladni-doklad-vzor-tiskopis-formular/>

Firma:				Skladní karta			Č. karty:	
							List číslo:	
Kód podle platné JK:				Název materiálu, výrobku:				
Datum:	Norma:	Min.:	Max.:	Měrná jednotka skladní: plánovací:	Cena MJ	Sklad:		
Datum	Doklad č.	Obsah zápisu			Množství			
					příjem	výdej	zásoba	

Obrázek 14: Skladní karta, dostupné z: http://www.ceed.cz/podnik_ekonomika/zasobovani_logistika/571skladni_karta.htm

Je více než pravděpodobné, že papírové učebnice z našich škol již brzy vymizí, že zmizí zelené tabule, že další generace nebudou vědět co je to křída, že modely různých živočichů budou nahrazeny 3D projekcí, že děti postupně budou místo čítanek používat

čtečky e-knih a budou číst z nich, že místo sešitů si budou už od raného školního věku zapisovat poznámky do tabletu. Doba se bude měnit, my se budeme měnit, další generace se budou měnit, jen doufejme, že k lepšímu.

Empirická část

4 Výzkum

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit využití učebních pomůcek ve vyučování, jaké pomůcky využívají učitelé nejčastěji a jaké naopak nevyužívají. Dílčími cíli výzkumu jsou otázky, zda školy disponují dostatečným počtem učebních pomůcek, jaká je frekvence využívání učebních pomůcek, jaké učební pomůcky učitelé ve škole učitelé nemají a rádi by je využili, jestli si učitelé vytvářejí pomůcky sami a jaké a jestli mají na škole dostupný e-learning.

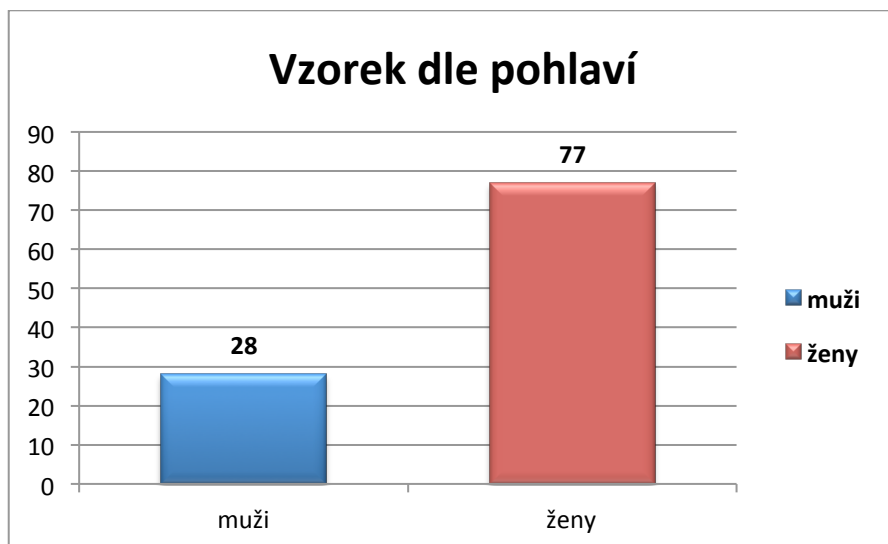
4.2 Metoda výzkumu

Realizován byl kvantitativní výzkum s využitím dotazníkové metody. Dotazník se skládá ze sedmnácti otázek, z nichž šest otázek je obecnějšího rázu a zbylých jedenáct otázek zkoumá fakta měkká, tj. názory, postoje, přání, zkušenosti... Většina otázek je uzavřených a čtyři otázky jsou otevřené. Na rozdíl od rozhovoru, u dotazníkového šetření nemáme možnost přímo konzultovat s respondentem, tudíž by otázky měly být jasné, zřetelné, jednoduché a hlavně srozumitelné. Dotazník byl respondentům zaslán v elektronické podobě. Získaná data byla seříděna a analyzována. Celý dotazník naleznete v příloze číslo 1.

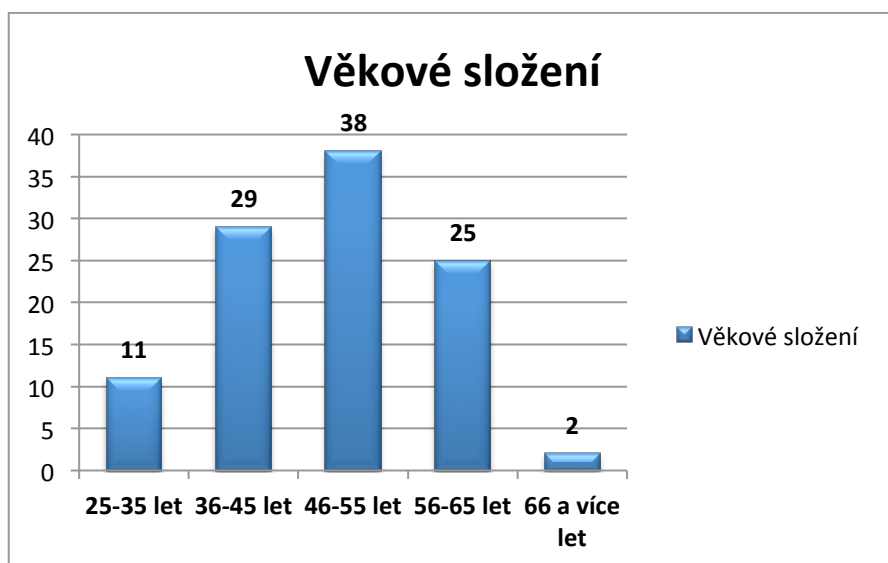
4.3 Charakteristika respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 120 respondentů, ale 15 dotazníků z celkového počtu obdržených dotazníků nebylo použitelných, jelikož byly špatně vyplněny. Definitivní vzorek výzkumu tvořilo 105 respondentů, z náhodně vybraných škol a krajů. Ze soukromých škol se zúčastnilo 18 učitelů a ze státních škol 87 učitelů. Dotazník byl zaslán na všechny druhy středních škol. Jednalo se tedy o gymnázia, obchodní akademie a lycea, střední odborné školy i střední odborná učiliště.

Do výzkumu bylo zařazeno 105 respondentů, 77 učitelek a 28 učitelů. Následující grafy nám ukazují složení výzkumného vzorku dle pohlaví a následně věkové složení respondentů.

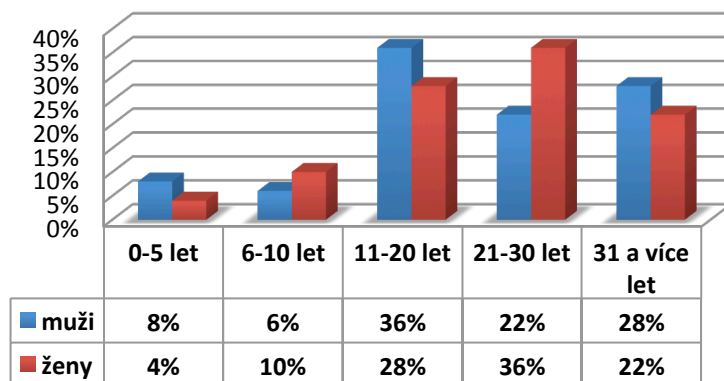
Graf 1: Složení vzorku dle pohlaví

Graf 2: Věkové složení vzorku

Nejvíce odpovědí bylo získáno od učitelů středního věku (46-55 let), nejméně od starších učitelů (66 a více let). Dle výzkumu je patrné, že největší zastoupení z řad učitelů ve školách jsou učitelé středního věku. Jsem ráda, že mi odpověděli učitelé všech věkových kategorií, pro tento výzkum je to velice důležité, pro jeho lepší vypovídací schopnost o využívání pomůcek na školách.

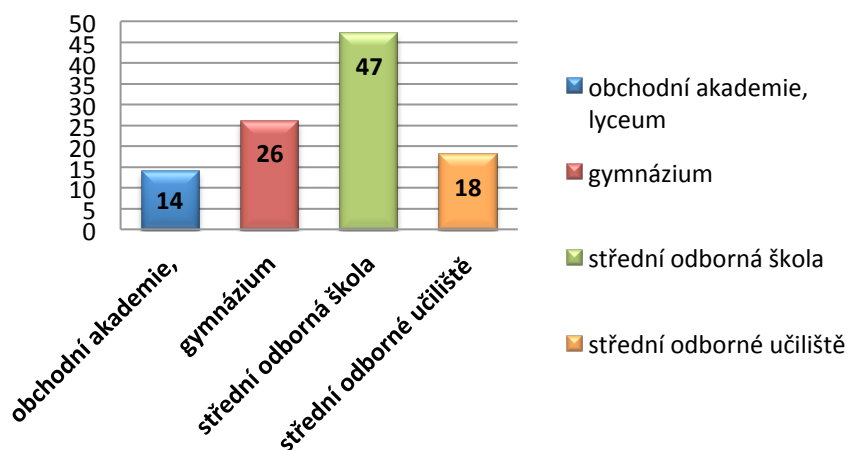
Délka pedagogické praxe učitelů a učitelek

Graf 3: Délka pedagogické praxe

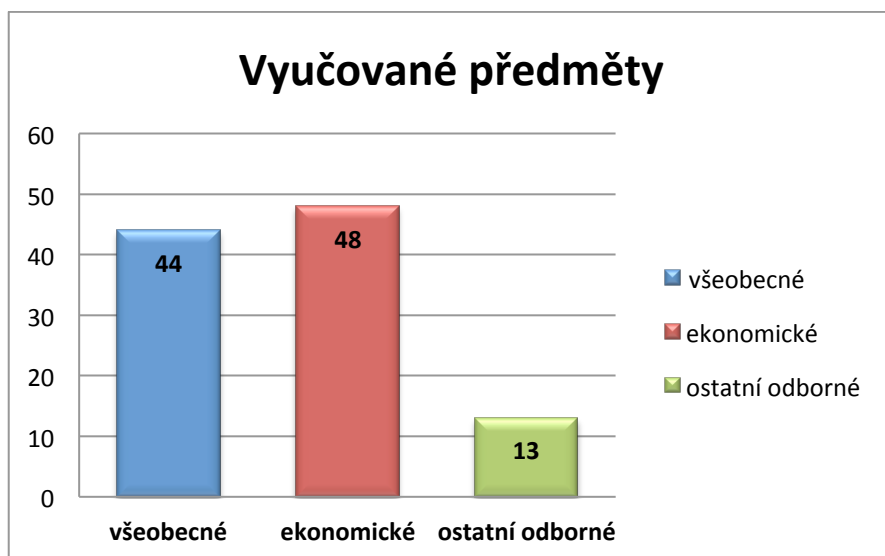
Z grafu můžeme vyčíst, že výzkumný vzorek tvoří nejvíce učitelů s pedagogickou praxí 11-20 let. Nejvíce žen, 36 % ze zkoumaného vzorku, učí 21-30 let. Ve vzorku pedagogů se relativně více vyskytují muži s praxí 31 a více let než ženy s tou samou praxí.

Typ školy

Graf 4: Typ školy

Ačkoliv nejvíce dotazníků bylo odesláno na obchodní akademie, nejvíce respondentů, tedy 47 vypracovaných dotazníků, bylo obdrženo ze středních odborných škol různého zaměření. Paradoxně nejméně odpovědí, pouze 14, přišlo právě z již zmiňovaných obchodních akademií.

Graf 5: Vyučované předměty

Dále bylo pro výzkum důležité, jaké předměty jednotliví respondenti vyučují. Vzhledem k tomu, že každá škola má jiné předměty, byly odpovědi rozděleny do třech kategorií. První kategorií jsou všeobecné předměty, jako matematika, fyzika, český jazyk, angličtina apod., druhou kategorií tvoří ekonomicky zaměřené předměty, jako je ekonomika, účetnictví, management a poslední kategorií jsou ostatní odborné předměty, například odborný výcvik, ošetrovatelství, odborné technické předměty apod.

Ve zkoumaném vzorku bylo zastoupeno nejvíce učitelů vyučujících ekonomické předměty, konkrétně 48 respondentů. Do kolonky, jaké předměty vyučujete, uváděli nejčastěji ekonomika a účetnictví, chod podniku, marketing, zbožíznalství, ekonomika cestovního ruchu, písemná a elektronická komunikace, management nebo obchodní korespondenci. Dalšími učiteli ve vzorku byli učitelé vyučující všeobecné předměty. Nejčastěji se jednalo o základy společenských věd, jazykové předměty, český jazyk, matematika, fyzika, ICT, dějepis, latina, občanská výchova, biologie. Poslední skupinou byly ostatní odborné předměty, u kterých učitelé uváděli nejčastěji ošetrovatelství, první pomoc, praktický výcvik, kriminalistiku, technologie, elektroniku a technologii přípravy pokrmů.

4.4 Kvantitativní a kvalitativní analýza získaných dat

4.4.1 Hlavní cíl: Využití učebních pomůcek na středních školách

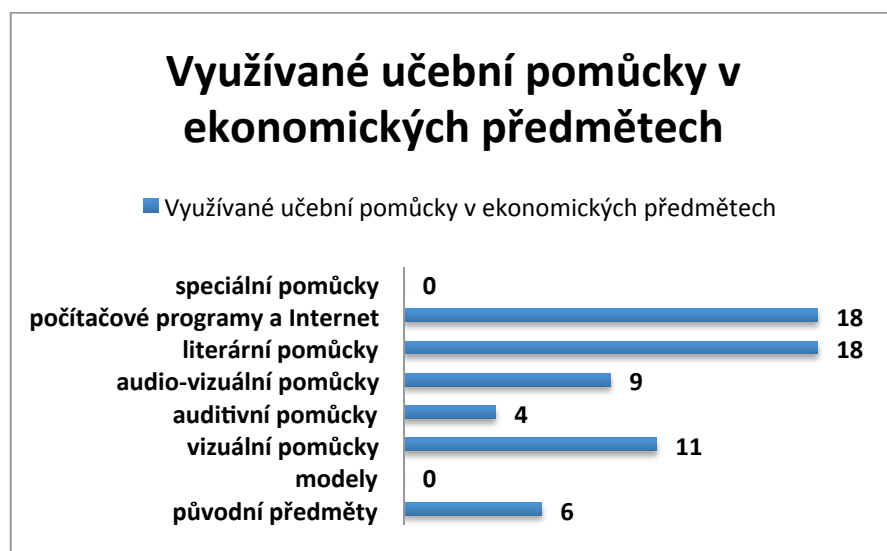

Graf 6: Využívané učební pomůcky

Hlavní cíl výzkumu zkoumal využití jednotlivých učebních pomůcek ve vyučování. V dotazníku byly učební pomůcky rozděleny do osmi kategorií podle J. Geschwindera na původní předměty, modely, vizuální pomůcky, auditivní pomůcky, audio-vizuální pomůcky, literární pomůcky, počítačové programy a Internet a speciální pomůcky. Učitelé mohli u této odpovědi volit i více možností. Nejvíce učitelé volili počítačové programy a Internet. Tuto možnost označili celkem osmdesátkrát. Hojně označovali také literární pomůcky, jako jsou učebnice, cvičebnice, zákony a různé knižní publikace. Obliba právě literárních pomůcek pramení z toho, že jsou snadno dostupné. Značným počtem hlasů označovali učitelé i audio-vizuální pomůcky a vizuální pomůcky. Při své výuce využívá pouze malé procento respondentů modely a speciální pomůcky. Speciální pomůcky zvolili učitelé pouze ze středních odborných škol, uváděli speciální pomůcky typu trenažéry, experimentální soupravy apod.

Starší učitelé volili spíše klasické učební pomůcky jako jsou literární pomůcky, modely, původní předměty a méně počítačové programy a internet. Je možné, že starším učitelům chybí školení pro práci s počítačem a s modernějším zařízením. Mladí učitelé a učitelé středního věku se moderních učebních pomůcek nebojí a využívají je.

Muži preferují spíše technické pomůcky a ženy ty méně technické jako jsou literární pomůcky, modely, původní předměty. Je to dáno už z minulosti, kdy muži vždy více inklinovali k technice.

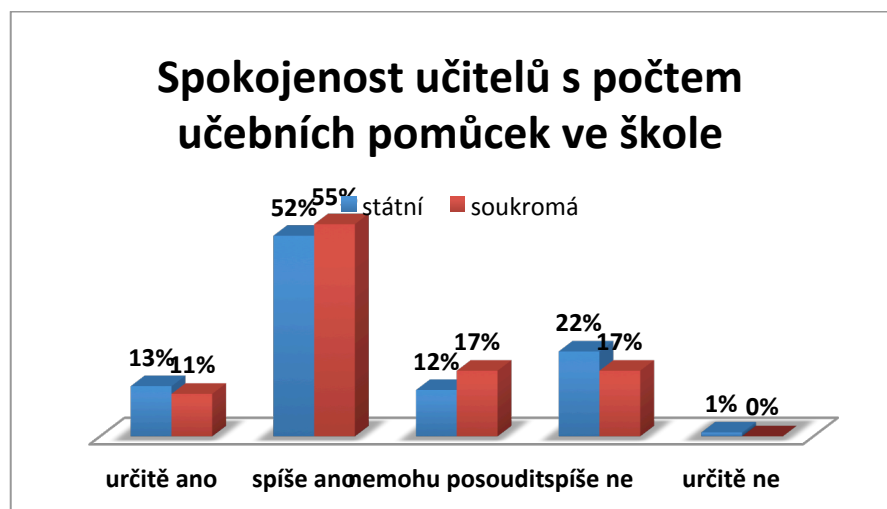
Graf 7: Využívané učební pomůcky v ekonomických předmětech

Dále byl výzkum zaměřen na analýzu využití učebních pomůcek pedagogem v ekonomicky zaměřených předmětech. Jak na grafu můžeme pozorovat, v ekonomických předmětech jsou nejčastěji využívány počítačové programy a Internet. Není se čemu divit, počítače jsou v dnešní době potřebné a hojně využívány. V účetnictví mohou studenti využít počítače a Internet k účtování v účetním softwaru nebo k vyhledávání potřebných informací v zákonech. Stejně jako počítače a Internet jsou na tom i literární pomůcky, jako je učebnice, formuláře apod. Dále učitelé využívají vizuální pomůcky, jako jsou fotografie, obrazy, kresby či fólie pro zpětný projektor. Učitelé ekonomických předmětů využívají při svém výkladu i původní předměty, mezi které bychom mohli zařadit zejména bankovky, šeky, akcie, směnky apod.

Učitelé ekonomických předmětů dále uváděli, že nejčastěji používají prezentace, výukové softwary, již zmíněné formuláře, tištěné zákony, účtovou osnovu, učebnice a cvičebnice, pracovní listy, případové studie, odborné ekonomické časopisy a výukové filmy.

4.4.2 Dílčí cíle výzkumu

Dílčí cíl 1: Zjistit zda školy disponují dostatečným počtem učebních pomůcek

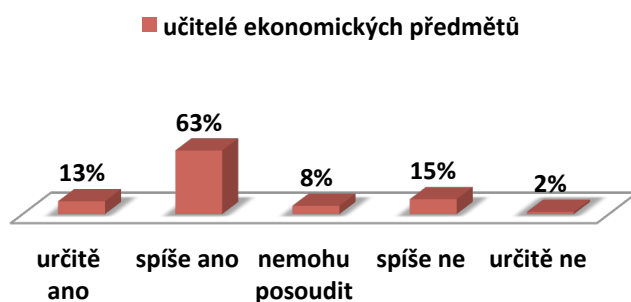

Graf 8: Spokojenost učitelů s počtem učebních pomůcek

Další otázka směřovala na to, zda mají učitelé k dispozici dostatečný počet učebních pomůcek. Pro srovnání jsou v grafu uvedeny odpovědi od učitelů ze státních a soukromých škol. Vzhledem k tomu, že dotazníkového šetření se zúčastnili převážně učitelé ze státních škol a ze soukromých škol se zúčastnilo pouze osmnáct respondentů, rozhodla jsem se, pro lepší přehlednost, pro relativní vyjádření.

Zajímavé bylo zjištění, že na otázku: „Je ve Vaší škole dostatečný počet učebních pomůcek?“ odpovědělo „určitě ano“ relativně více učitelů ze státní školy než ze soukromé. Nejvíce učitelé označovali odpověď „spíše ano“ a to jak na státních školách, tak na soukromých školách. Více než polovina ze všech dotázaných označila právě tuto možnost. Potěšilo mě, že pouze jeden pedagog ze všech respondentů označil odpověď „určitě ne“ a to ze státní střední školy.

Spokojenost učitelů ekonomických předmětů s počtem učebních pomůcek

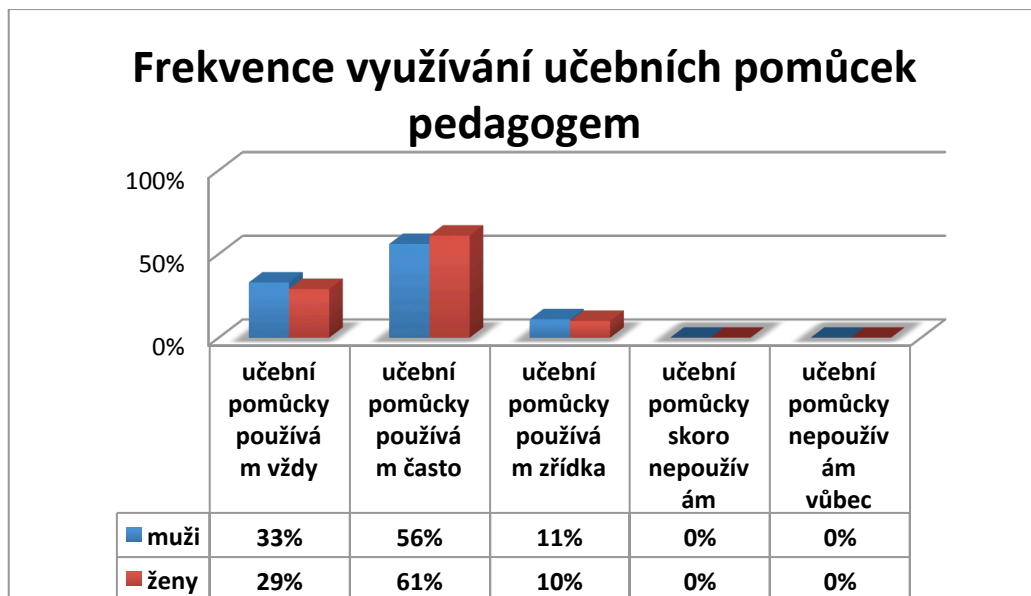
Graf 9: Spokojenost učitelů ekonomických předmětů s počtem učebních pomůcek

Dále jsem chtěla analyzovat spokojenost učitelů ekonomických předmětů s počtem učebních pomůcek. Nadpoloviční většina učitelů ekonomických předmětů jsou spíše spokojeni s počtem učebních pomůcek ve své škole. Překvapující bylo zjištění, že 15 % učitelů ekonomických předmětů nemá k dispozici dostatek učebních pomůcek. Možná jsou tito učitelé nároční na učební pomůcky nebo škola nemá dostatek finančních prostředků na nákup adekvátních učebních pomůcek.

Dotázaným byla dána možnost vyjádřit se, jaké učební pomůcky a didaktickou techniku by pro svou výuku uvítali. Nejčastěji se v odpovědích objevovaly pomůcky a didaktická technika typu interaktivní tabule, výukové programy na DVD, vybavení všech tříd počítačem s internetovým připojením a zpětným projektoem, tiskopisy, PC, funkční modely, pracovní sešity, technické novinky, mapy, soupravy pro fyzikální pokusy, soubory příkladů z praxe, tištěné zákony pro žáky, 3D modely, ekonomické časopisy, tablety a e-learning.

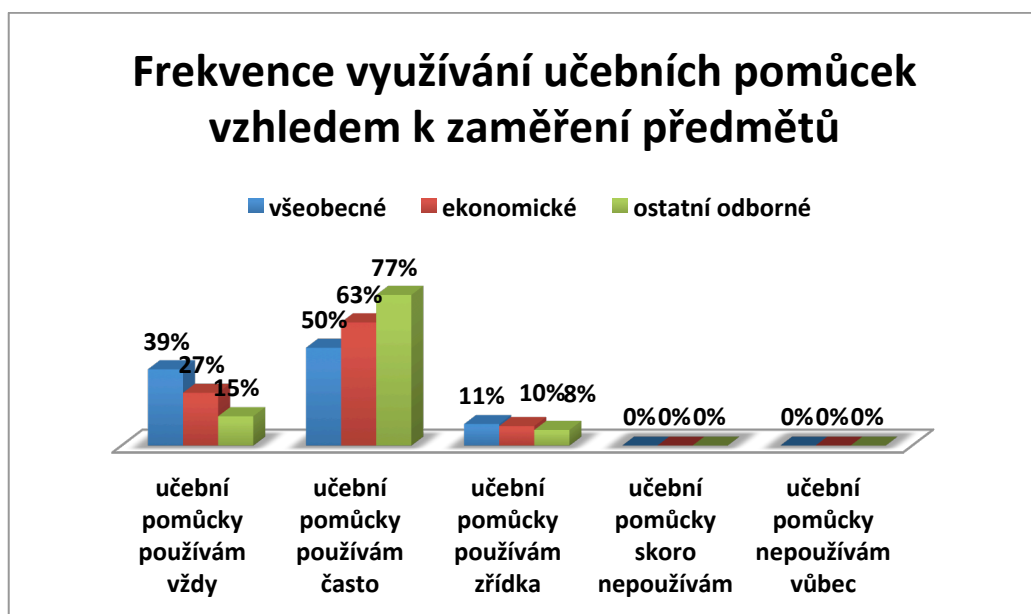
Mnozí učitelé uváděli uspokojivé věty typu: „pro moje předměty dostačující“, „současné dostačují“, „nic mi neschází“, „máme vše“ nebo „neznám učební pomůcky, které by ulehčily mou práci“.

Dílčí cíl 2: Zjistit jaká je frekvence využívání učebních pomůcek

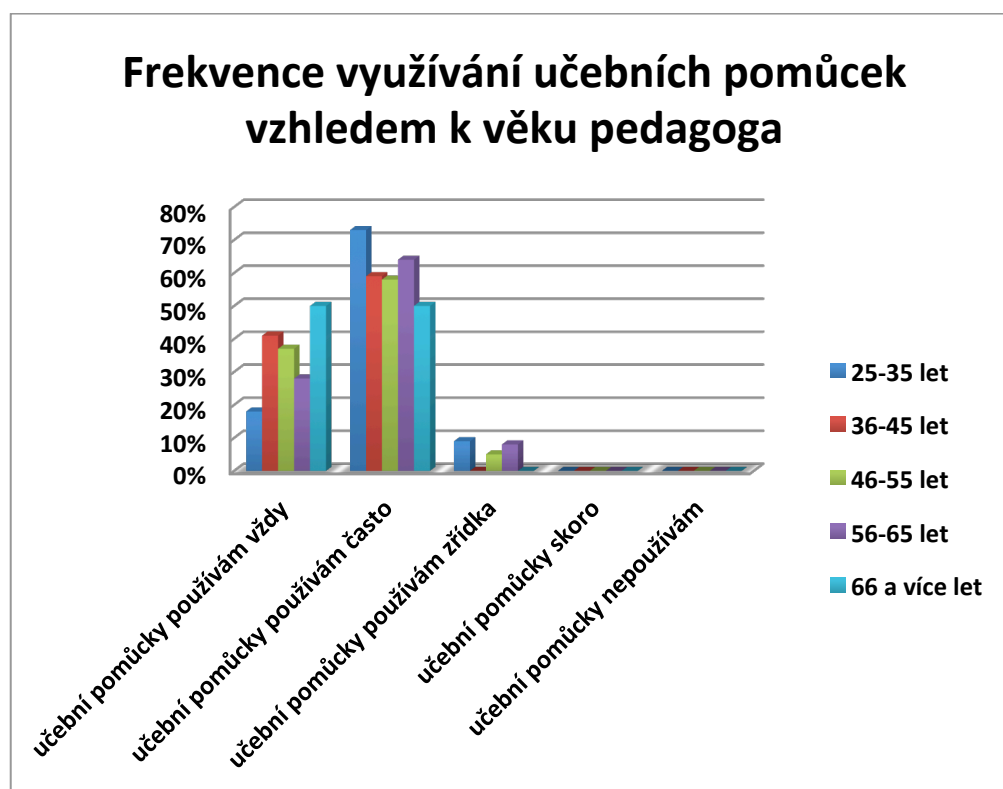
Graf 10: Frekvence využívání učebních pomůcek

V grafu vidíme, že co se týká frekvence využívání učebních pomůcek v praxi jsou obě pohlaví téměř vyrovnaná. Většina dotázaných zvolila možnost „učební pomůcky používám často“. To je velice dobrá zpráva, jelikož nám to dokazuje, že učební pomůcky jsou v každém případě ve vyučování potřebné a učitel se bez nich neobejde. Další dobrou zprávou je, že odpovědi „učební pomůcky skoro nepoužívám“ a „učební pomůcky nepoužívám vůbec“ nezvolil nikdo z dotázaných. Doufejme, že je tomu tak na všech školách.

Graf 11: Frekvence využívání učebních pomůcek vzhledem k zaměření předmětů

Předchozí graf nám ukazuje frekvenci využívání učebních pomůcek vzhledem k předmětům rozdělených na všeobecné, ekonomické a ostatní odborné předměty. Na grafu můžeme vidět, že učitelé ekonomických předmětů volili nejčastěji možnost „učební pomůcky používám často“, stejně jako učitelé všeobecných předmětů a ostatních odborných předmětů. Učitelé ekonomických předmětů se bez učebních pomůcek neobejdou. Pro svou práci potřebují různé formuláře, listy s příklady, učebnice, schémata účtování, účtovou osnovu apod.

Graf 12: Frekvence využívání učebních pomůcek vzhledem k věku pedagoga

Na grafu můžeme vidět jak často používá pomůcky mladý učitel, učitel středního věku a starší učitel. Na grafu je patrné, že většina učitelů používá při výuce učební pomůcky vždy nebo často. Odpověď „učební pomůcky používám často“ zvolilo nejvíce mladých učitelů (25-35 let) a odpověď „učební pomůcky používám vždy“ zvolilo nejvíce starších učitelů (66 a více let). Učitelé se snaží, aby studenti látku pochopili. S pomocí učebních pomůcek to jde lehčeji. Ulehčují práci pedagoga a studentům zjednodušují pochopení a zapamatování probírané látky.

Dílčí cíl 3: Zjistit zda si učitelé vytvářejí některé učební pomůcky sami

Graf 13: vytváření učebních pomůcek svépomocí

Tato otázka byla zaměřena na kreativitu pedagoga. Ptala jsem se, jestli si učitelé některé učební pomůcky vytvářejí sami. Pokud pedagog zvolil ano, měl do kolonky napsat, jaké učební pomůcky si sám vytváří. Možnost „ANO“ zvolilo 91 % dotázaných, což je pro mě velice překvapivé. Je vidět, že učitelé se na hodinu připravují a neodříkávají pouze látku z učebnice, ale vytvářejí si vlastní pomůcky a záleží jim na tom, aby žáci pochopili učivo lépe, lépe si ho zapamatovali a aby učivo bylo pro žáky zajímavější.

Do kolonky, jaké učební pomůcky si učitel vytváří sám, mi v převážné většině, asi v osmdesáti procentech případů, učitelé psali prezentace v MS PowerPoint. Mezi další učební pomůcky vytvářené svépomocí uváděli: výuková videa, dokumenty s teorií a příklady pro studenty, schémata účtování, ekonomické hry, pracovní sešity, fólie pro zpětný projektor, testy, formuláře a dokumenty, didaktické hry, křížovky, výukové materiály pro interaktivní tabuli.

Dílčí cíl 4: Zjistit zda je pro žáky vyučování zajímavější při využití učebních pomůcky

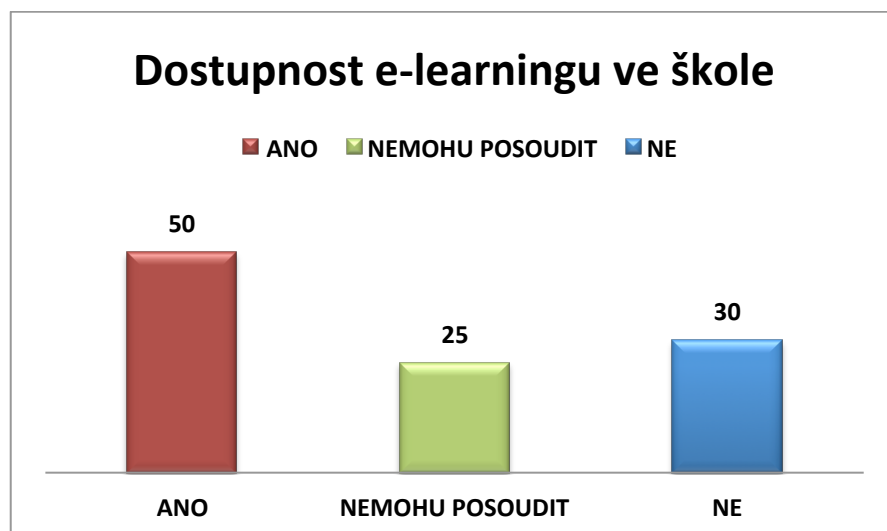

Graf 14: Zajímavost hodiny při využití učebních pomůcek

Tato otázka byla směřována na to, zda si učitel myslí, že při využití učebních pomůcek v hodině, je pro žáky výuka zajímavější. Už dopředu by asi většina lidí odhadla, že učitel označí možnost „určitě ano“ nebo „spíše ano“. Bylo tomu tak i v tomto případě, až na dvě výjimky. Jeden učitel označil možnost „spíše ne“ a druhý dokonce „určitě ne“. Mohlo by to být tím, že špatně svou odpověď označili nebo mají třídu, kterou ani vhodně zvolenými učebními pomůckami neupoutají. Další možností je, že dotazník vyplňovali bezmyšlenkovitě nebo si to doopravdy myslí.

Dílčí cíl 5: Zjistit dostupnost e-learningu

Dvě otázky se vztahovaly k tématu e-learning. Učitelů jsem se nejprve ptala, zda je na jejich škole e-learning dostupný a poté zda ho využívají nebo by ho využili v jejich hodinách.

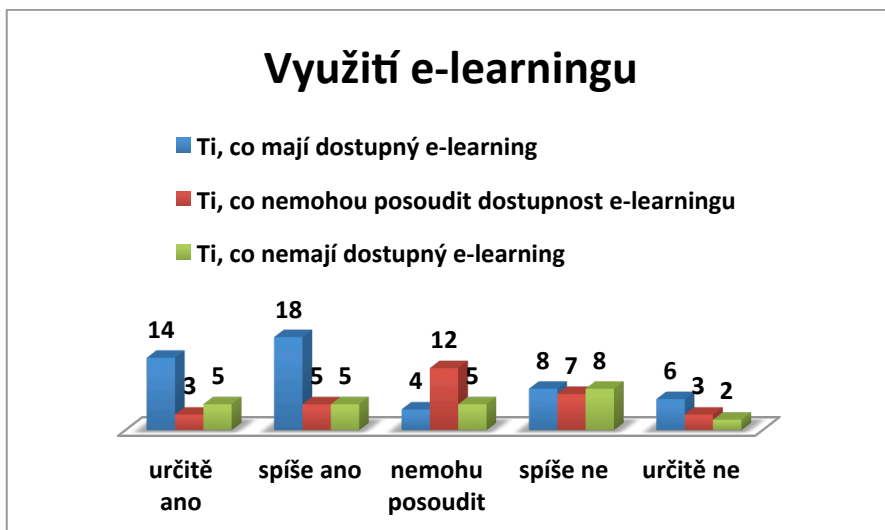

Graf 15: Dostupnost e-learningu ve škole

Graf nám ukazuje, že 48 % všech dotázaných pedagogů má ve škole dostupný e-learning, 28 % nemá a 24 % nemůže posoudit, buď ho nikdy nevyužili, nebo nevědí, zda ve škole je nebo není.

Dále jsem chtěla zjistit, jestli kdyby měli tu možnost využít e-learning, zda by tuto možnost využili. Jestli ti učitelé, co odpověděli, že e-learning dostupný ve škole mají, ho využívají nebo ne.

Na následujícím grafu je zřejmé, že ti učitelé, kteří mají ve škole dostupný e-learning, ho ve většině případů využívají, pouze 14 učitelů zvolilo negativní odpověď. Učitelé, kteří naopak nemají dostupný e-learning ve škole, by ho asi nejspíš nevyužili. Pouze deset učitelů uvedlo, že by ho s největší pravděpodobností využili. Učitelé, kteří v předchozí otázce uvedli, že nemohou posoudit dostupnost e-learningu v jejich škole, ve většině případů ani nemohli posoudit to, zda by e-learning využili, což je logické. E-learning by využili spíše učitelé než učitelky. Jak jsem již zmínila, učitelé jsou většinou více technicky zaměřeni a baví je práce s počítačem a s novým softwarem. Samozřejmě tomu tak není vždy. I učitelky se chtějí naučit technice a využívat jí, jen si myslím, že k tomu muži mají blíže.

Graf 16: Využití e-learningu

Didaktická technika

Didaktická technika neodmyslitelně patří k učebním pomůckám, jelikož didaktická technika bez učebních pomůcek je pouze technikou a naopak některé učební pomůcky nelze prezentovat bez využití didaktické techniky. Směřovala jsem dvě otázky v dotazníku právě na ní. Učitelům jsem položila otázku, zda je na jejich škole dostupná moderní didaktická technika jako je interaktivní tabule, datové projektory, vizualizéry apod. Pokud odpověděli „ANO“ měli do kolonky napsat jaká didaktická technika je dostupná na jejich škole. Překvapením pro mě bylo, že všech 105 učitelů napsalo, že v jejich škole je moderní didaktická technika dostupná, ale problémem je, že se mnozí učitelé k ní nemají jak dostat. Buď je moderní didaktické techniky ve škole málo, nebo s ní neumí pracovat, nebo ji vlastně ani nepotřebují a stačí jim obyčejná tabule s křídou. Hodně učitelů napsalo, že didaktickou technikou škola disponuje, ale třeba jen v jedné třídě nebo že se využívá pouze pro některé předměty. I podle materiálního vybavení školy si studenti a rodiče vybírají školu. Ředitelé si to uvědomují a snaží se o co nejlepší vybavení školy moderní didaktickou technikou, snaží se dostat peněžité příspěvky právě na nákup moderní didaktické techniky.

Do kolonky jaká didaktická technika je dostupná na jejich škole mi odpovídali asi nejvíce, že počítače a notebooky, poté datové projektory, videokamery, vizualizéry. Interaktivní tabule se v dotaznících vyskytovali hojně, ale jak už jsem zmiňovala, většina učitelů psala, že mají v celé škole pouze jednu a ještě, že se na ní píše poradník kdo a kdy ji bude moci využít a není lehké se k ní dostat. Pouze jeden učitel uvedl, že

mají interaktivní tabule, počítače, vizualizéry a datové projektory dostupné v každé třídě.

4.5 Shrnutí výzkumu a doporučení pro pedagogickou praxi

Záměrem tohoto výzkumu bylo zjistit význam a využití učebních pomůcek ve vyučování, frekvenci využití učebních pomůcek, jaké učební pomůcky pedagog nejvíce využívá, jestli je na českých školách dostatek učebních pomůcek a jestli učitelé znají a využívají e-learning pro svoji výuku. Myslím, že na všechny tyto otázky bylo odpovězeno.

Zde bych shrnula nejdůležitější zjištění, které nám výzkum přinesl. Dozvěděli jsme se, že učitelé stále nejvíce využívají literární pomůcky, poté audio-vizuální pomůcky, ale že také hojně využívají služby internetu a počítače, ve kterém vytvářejí své vlastní prezentace, úkoly, formuláře. Učitelé, kteří vyučují ekonomické předměty nejvíce využívají služby internetu a počítače, audio-vizuální pomůcky a literární pomůcky.

Z výzkumu je patrné, že učitelé jsou vesměs spokojeni s počtem učebních pomůcek ve škole. Mezi učební pomůcky, které by učitelé chtěli využívat a nemají je na školách, patří ekonomické časopisy, tištěné zákony, výukové programy na CD a DVD, 3D modely apod.

Většina pedagogů používá učební pomůcky velmi často, téměř v každé vyučovací hodině. Nezáleží ani na věku, na pohlaví, ani na vyučovaných předmětech, zkrátka všichni učitelé rádi a často využívají učební pomůcky a berou učební pomůcky jako velkou pomoc při výkladu učiva. Učitelé si myslí, že výuka je pro žáky zajímavější a lépe pochopitelná, když využijí některou z dostupných učebních pomůcek.

Učitelé mají ve škole k dispozici různé druhy učebních pomůcek, ale některé si přeci jen musí vyrábět sami. Mezi ty, které si vyrábějí učitelé sami patří zejména prezentace v MS PowerPoint, výukové filmy, pracovní listy, případové studie, faktury k vyplnění, testy a didaktické hry.

Dále jsme se dozvěděli, že didaktická technika je dostupná v každé škole, ale bohužel ne v každé třídě. Mezi didaktickou techniku, kterou učitelé mají k dispozici v každé škole řadíme počítač, zpětný projektor, datový projektor, bílou tabuli na fix, zelenou

tabuli na křídly. Učitelé by rádi využili moderní didaktickou techniku jako je interaktivní tabule, mediální třída, hlasovací zařízení, ale bohužel tato zařízení nejsou dostupná v každé škole. Výjimku tvoří pouze několik málo škol, které vlastní moderní didaktickou techniku a učitelé ji mají dostupnou v každé třídě nebo když ji potřebují. Tito učitelé jsou velice spokojeni.

E-learning je znám již několik let, avšak hodně učitelů o něm neví nebo ho nevyužívá. Pouze polovina z dotázaných mi odpověděla, že e-learning ve škole má a většina z nich ho také využívá. Ti, co e-learning dostupný nemají by ho ve většině případů nevyužili nebo nevědí, zda by ho využili. Samozřejmostí zůstává, že e-learning nelze využít ve všech hodinách, je k němu potřeba vybavení učebny a hlavně téma, které se může procvičovat právě pomocí e-learningu.

Doporučení

Učitelé by neměli, využívat pouze literaturu, ale měli by vhodně vybírat učební pomůcky pro výuku svého předmětu. Pokud je to jen trochu možné, měli by do hodiny zařadit názorné učební pomůcky. Žákům tak usnadní pochopení probírané látky. Školám bych doporučila, aby své pedagogy školily o moderních učebních pomůckách v rámci celoživotního vzdělávání, aby učitelé měli tu možnost jít na exkurzi do škol, kde moderní učební pomůcky jsou na denním řádu nebo do podniků, které učební pomůcky vyrábějí. Školy by měly pro své pedagogy připravovat projektová školení o nových možnostech využívání učebních pomůcek. Učitelé by se neměli bát e-learningu, měli by chodit na školení o e-learningu. A hlavně bych doporučila všem pedagogům, aby se vzdělávali v oblasti materiálních didaktických prostředků, jelikož učební pomůcky pomohou nejenom studentům, ale i jim samotným.

5 Závěr

K tématu mé bakalářské práce „Význam učebních pomůcek pro vyučování ekonomických předmětů“ jsem shromáždila odbornou literaturu, týkající se především učebních pomůcek, dále pedagogické časopisy a internetové články. Seznámila jsem se s členěním didaktických prostředků a s členěním samotných učebních pomůcek podle několika autorů (J. Maňák, V. Rabousek, J. Geschwinder, Drienský).

V teoretické části bakalářské práce jsem jednotlivé učební pomůcky popsala a pro lepší přehlednost jsem využila jejich obrázků. Jelikož od tématu učební pomůcky nelze jen tak odtrhnout didaktickou techniku, tak jsem alespoň uvedla rozdělení didaktické techniky podle V. Rambouska a doplnila jsem toto rozdělení modernější didaktickou technikou.

Vybrala jsem několik moderních učebních pomůcek, které se ve vyučování využívají nebo by je pedagogové mohli využívat. Mezi tyto učební pomůcky jsem zařadila prezentace v MS PowerPoint, I-učebnice, I-webové stránky a digitální pera. O těchto učebních pomůčkách jsem teoreticky pojednala a pro lepší představu jsem k nim přidala obrázky.

V další kapitole jsem se pokusila objasnit pojem e-learning, jeho rozdělení a výhody a nevýhody při práci s ním. Část této kapitoly jsem věnovala i systému Moodle a uvedla jsem jeho moduly a využití.

V poslední kapitole teoretické části jsem se zabývala učebními pomůčkami využívanými v ekonomickém vzdělávání. Mezi tyto učební pomůcky jsem zařadila případové studie, u kterých jsem uvedla pravidla při práci s nimi, pracovní listy, ekonomické hry, různé formuláře, prezentace v PowerPointu, ekonomické časopisy.

V praktické části jsem se zabývala dotazníkovým šetřením, pomocí kterého jsem chtěla zjistit především využití učebních pomůcek, dostupnost učebních pomůcek na školách, frekvenci využívání učebních pomůcek, jaké učební pomůcky učitelé využívají nejčastěji a to v závislosti na pohlaví a na zaměření předmětu, jestli si učitelé tvoří učební pomůcky sami a zda využívají e-learning.

Dotazník jsem rozeslala v elektronické podobě na obchodní akademie a lycea, na gymnázia, na střední odborné školy a na střední odborná učiliště. Zařadila jsem

do výzkumu jak školy státní, tak i soukromé. Konečný počet získaných dotazníků byl 105. Dotazníky jsem roztrídila a vyhodnotila pomocí grafů.

Výzkumem jsem si odpověděla na řadu otázek. Došla jsem k zjištění, že soukromé a státní školy, co se týká vybavení školy učebními pomůckami, jsou na tom v procentuálním vyjádření téměř stejně. Horší je to s moderní didaktickou technikou (interaktivní tabule, vizualizéry, hlasovací zařízení, počítače v každé třídě...), u které je dostupnost na státních školách horší než na soukromých.

Učitelé jsou toho názoru, že při využití učebních pomůcek je výuka pro žáky zajímavější a pochopitelnější. Zjistila jsem, že převážná většina pedagogů využívá učební pomůcky téměř každou hodinu a to je, myslím, to nejdůležitější zjištění. Vždyť učební pomůcky jsou od infinitivu „pomáhat“ a měly by tak být využívány ve všech hodinách, ve kterých to probíraná látka umožňuje. Studenty poté učení baví, jsou namotivováni ke studiu a pedagogovi učební pomůcky pomáhají při výkladu. Zásada názornosti je nejdůležitější didaktickou zásadou vůbec a pokud chceme někoho něčemu naučit, měli bychom ji všichni dodržovat.

„Pověz mi a zapomenu; ukaž mi a já si vzpomenu; ale nech mne se zúčastnit a já pochopím.“

- Konfucius

Seznam použité literatury:

PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8681-0

DOSTÁL, Jiří. Učební pomůcky a zásada názornosti. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 2002, 40 s. ISBN 978-80-7220-310-9

MAŇÁK, Josef. Nárys didaktiky. 1. vyd. Olomouc: Masarykova univerzita, 1990, 111 s. ISBN 80-210-0210-7

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 111 s. ISBN 80-717-8772-8

SKALKOVÁ, Jarmila, Obecná didaktika. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 1999, 322 s. ISBN 80-858-6633-1

RAMBOUSEK, Vladimír. Technické výukové prostředky. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 302 s

GESCHWINDER, Jan. Metodika využití materiálních didaktických prostředků. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 262 s

KOMENSKÝ, Jan Amos. Didaktika veliká. 1. vyd. Praha: Grégr a syn, 1905
OCELKOVÁ, Petra. Interaktivní učebnice ve výuce vzdělávací oblasti člověk a příroda. 2012, 15 s. Dostupné z: http://projekty.osu.cz/zemepisnove/wp-content/uploads/1.5.Interaktivni_ucebnice.pdf

LUŽÍKOVÁ, Soňa. Aspekty využití učebních pomůcek a didaktické techniky na středních odborných školách. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Pavel Pecina, Ph.D.

KOPECKÝ, Kamil. E-learning (nejen) pro pedagogy. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2006, s. 15-23. ISBN 80-85783-50-9

DOSTÁL, Jiří. Multimediální, hypertextové a hypermediální učební pomůcky: Trend soudobého vzdělávání. Časopis pro technickou a informační výchovu [online]. 2009, č. 3 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: http://www.jtie.upol.cz/clanky_2_2009/multimedialni_hypertextove_a_hypermedialni_ucebni_pomucky.pdf

BREJCHA, Pavel. Interaktivní učebnice. Grand biblio. 2008, roč. 2, č. 9

VEJVODOVÁ, Jana. E-learning mýty a realita. Moderní vyučování. 2011, roč. 17, č. 1

FÍŠER, Jaroslav. Interaktivní webové stránky pomáhají zpestřit výuku a věnovat se žákům individuálně. Týdeník školství. 2012, roč. 20, č. 35

TUČÍMOVÁ, Alena. Digitální pera vtáhla naše žáky do zábavných prezentací a zpestřila výuku. Týdeník školství. 2010, roč. 18, č. 29

KRPÁLEK, Pavel a KRPÁLKOVÁ KRELOVÁ, Katarína. Didaktika ekonomických předmětů. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1909-8

ZAKÁL, Tomáš. *Řešení e-learningových aplikací v prostředí MOODLE*. Praha, 2007. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Ing. Zuzana Šedivá

Seznam použitých obrázků:

Obrázek 1: Sluchátka, dostupné z: http://www.prokapelu.cz/kurzweil-yh-3000-sluchatka/	13
Obrázek 2: JRF, dostupné z: http://www.edownload.cz/sw/registracni-formular-pro-fo/	14
Obrázek 3: Ochranné prvky bankovky, dostupné z: http://finance.idnes.cz/ochrann-prvky-bankovky-08k-/viteze.aspx?c=A070223_150824_fi_blind_vra	14
Obrázek 4: Prezentace v PowerPointu, dostupné z: http://rozvojpedagoga.eu/moduly/m2/4-1-1-0-0-prezentace-ms-powerpoint.html	15
Obrázek 5: Televize, dostupné z: http://www.ekobydleni.eu/tag/lcd-televize	16
Obrázek 6: Časopis Ekonom, dostupné z: http://www.mediar.cz/casopis-ekonom-manovou-podobu-od-autoru-designu-respektu-ci-zivlu/	16
Obrázek 7: Zpětný projektor, dostupné z: http://unitab.cz/produkty/prezentacni_technika/zpetne_projektory/produkty.html	22
Obrázek 8: I-učebnice s multimédií, dostupné z: http://ucitel.flexilearn.cz/interaktivni-ucebnice/	26
Obrázek 9: Interaktivní učební pomůcky, dostupné z: http://www.svse.cz/veda_a_vyzkum-moderni_vyukove_metody_v_ucetnictvi	26
Obrázek 10: Digitální pera AVerPen, dostupné z: http://authorizedavermedia.blogspot.cz/	27
Obrázek 11: Logo Moodle, dostupné z: http://www.sokolska33.cz/novinky/moodle-webovy-pomocnik-pri-vyuce/	32
Obrázek 12: Ekonomická hra, dostupné z: http://eshop.beck.cz/files/Ekonomicke_hry.pdf	35
Obrázek 13: Výdajový pokladní doklad, dostupné z: http://www.julda.cz/2009/04/prijmovy-vydajovy-pokladni-doklad-vzor-tiskopis-formular/	36
Obrázek 14: Skladní karta, dostupné z: http://www.ceed.cz/podnik_ekonomika/zasobovani_logistika/571skladni_karta.htm	36

Seznam schémat:

Schéma 1: Výchovně vzdělávací systém (Maňák, 1999)	8
Schéma 2: Didaktické prostředky, dostupné z: http://www.spolved.web2001.cz/pro_vyuc/didaktik.htm	9

Schéma 3: Rozdělení učebních pomůcek podle J. Geschwindera (1987)	12
Schéma 4: Rozdělení učebních pomůcek (Drienský)	12
Schéma 5: Základní formy e-learningu	29

Seznam grafů:

Graf 1: Složení vzorku dle pohlaví	39
Graf 2: Věkové složení vzorku	39
Graf 3: Délka pedagogické praxe	40
Graf 4: Typ školy	40
Graf 5: Vyučované předměty	41
Graf 6: Využívané učební pomůcky	42
Graf 7: Využívané učební pomůcky v ekonomických předmětech	43
Graf 8: Spokojenost učitelů s počtem učebních pomůcek	44
Graf 9: Spokojenost učitelů ekonomických předmětů s počtem učebních pomůcek	45
Graf 10: Frekvence využívání učebních pomůcek	46
Graf 11: Frekvence využívání učebních pomůcek vzhledem k zaměření předmětů	46
Graf 12: Frekvence využívání učebních pomůcek vzhledem k věku pedagoga	47
Graf 13: vytváření učebních pomůcek svépomocí	48
Graf 14: Zajímavost hodiny při využití učebních pomůcek	49
Graf 15: Dostupnost e-learningu ve škole	50
Graf 16: Využití e-learningu	51

Příloha 1:

Dotazník pro učitele středních škol zkoumající využití učebních pomůcek ve vyučovacím procesu.

Vážená paní, Vážený pane,

jsem studentkou Vysoké školy ekonomické v Praze, bakalářského studia, oboru Učitelství praktického vyučování v ekonomickém vzdělávání. Cílem mé práce je provést dotazníkové šetření, kterým se pokusím analyzovat využití učebních pomůcek na středních školách. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Vyplnění dotazníku Vám zabere pouze pár minut. Výsledky získané z Vámi vyplněného dotazníku budou použity pro výzkum v mé bakalářské práci.

Nebude-li uvedeno jinak, vyberte prosím, pouze jednu odpověď.

Dotazník je anonymní.

Děkuji za Váš čas strávený vyplňováním mého dotazníku.

Anna Skořepová

1) Jakého jste pohlaví?

- a) žena
- b) muž

2) Kolik Vám je let?

- a) 25 – 35 let
- b) 36 – 45 let
- c) 46 – 55 let
- d) 56 – 65 let
- e) 66 – a více let

3) Jaká je délka Vaší praxe?

- a) 0 – 5 let
- b) 6 – 10 let
- c) 11 – 20 let
- d) 21 – 30 let
- e) 31 a více let

4) Typ školy

- a) státní
- b) soukromá

5) Na které škole vyučujete?

- a) Obchodní akademie, lyceum

- b) Gymnázium
- c) Střední odborná škola (ekonomická, zemědělská, apod.)
- d) Střední odborné učiliště

6) Jaký(é) předmět(y) vyučujete?

Prosím uveďte.....

7) Jaké učební pomůcky využíváte ve své výuce? (možnost zaškrtnutí i více odpovědí)

- a) původní předměty a reálné skutečnosti (vzorky materiálu, přírodniny, výrobky a výtvary...)
- b) modely
- c) vizuální pomůcky (fotografie, obrazy, kresby, fólie pro zpětný projektor...)
- d) auditivní pomůcky (hudební záznamy, zvukové záznamy, mluvené nahrávky...)
- e) audio-vizuální pomůcky (televizní pořady, výukové filmy...)
- f) literární pomůcky (učebnice, pracovní sešity, odborná literatura, periodika...)
- g) počítačové programy a Internet (multimediální, simulační, testovací a výukové programy, služby Internetu...)
- h) speciální pomůcky (soupravy pro experimenty, trenažéry...)

8) Je ve Vaší škole dostatečný počet učebních pomůcek?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nemohu posoudit
- d) spíše ne
- e) určitě ne

9) Jaké učební pomůcky byste pro vaši výuku uvítal/a?

(uveďte).....

10) Vytváříte si některé učební pomůcky sám/sama? (prezentace v MS PowerPoint, didaktické hry, fólie pro zpětný projektor, dokumenty, a další)

- a) ano
- b) ne

11) Pokud jste v předchozí otázce odpověděl(a) ano, uveďte prosím učební pomůcky které si vytváříte sám/sama

.....
.....
.....

12) Jak často používáte učební pomůcky:

- a) učební pomůcky používám vždy
- b) učební pomůcky používám často
- c) učební pomůcky používám zřídka
- d) učební pomůcky skoro nepoužívám
- e) učební pomůcky nepoužívám vůbec

13) Je na Vaší škole dostupná moderní didaktická technika (interaktivní tabule, počítače a datové projektory, vizualizéry, apod.)?

- a) ano
- b) ne

14) Pokud jste v předchozí otázce odpověděl(a) ANO, uveďte prosím didaktickou techniku, která je dostupná ve Vaší škole

.....
.....
.....

15) Myslíte si, že při využití učebních pomůcek je výuka pro žáky zajímavější?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nemohu posoudit
- d) spíše ne
- e) určitě ne

16) Je na Vaší škole dostupný e-learning?

- a) ano
- b) nemohu posoudit
- c) ne

17) Využíváte (využíval/a byste) e-learning při výuce Vašeho předmětu/ů?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nemohu posoudit
- d) spíše ne
- e) určitě ne

Děkuji Vám za Váš čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

Anna Skořepová